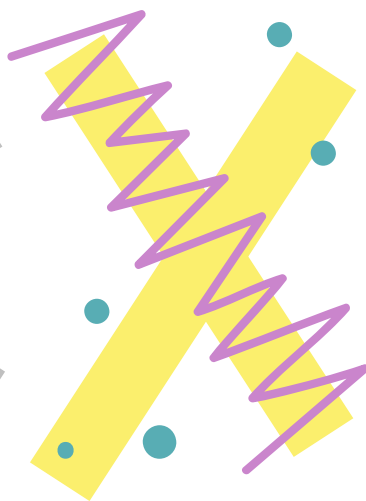
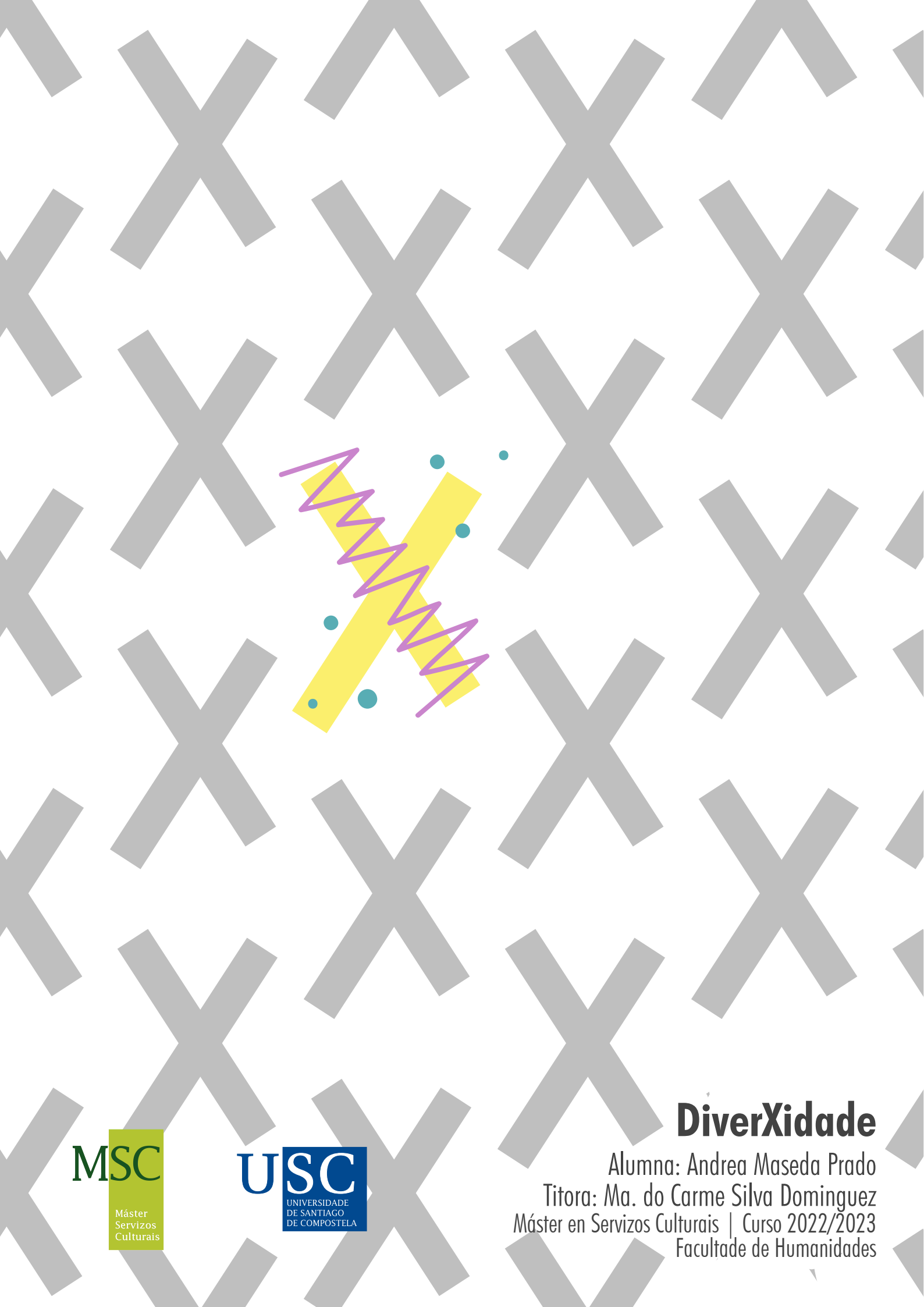
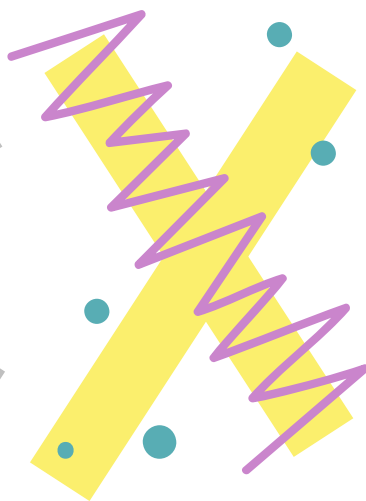

DiverXidade

Alumna: Andrea Maseda Prado
Titora: Ma. do Carme Silva Dominguez
Máster en Servizos Culturais | Curso 2022/2023
Facultade de Humanidades

Firmado por MASEDA PRADO ANDREA
- ***6138** el día 07/02/2023
con un certificado emitido por
AC FNMT Usuarios

Carme Silva
Domínguez

Digitally signed by Carme Silva
Domínguez
Date: 2023.02.07 20:28:53
+01'00'

DiverXidade

Alumna: Andrea Maseda Prado
Titara: Ma. do Carme Silva Dominguez
Máster en Servizos Culturais | Curso 2022/2023
Facultade de Humanidades

ÍNDICE

1. INTRODUCCIÓN 1

1.1 Antecedentes 1

1.2 Metodoloxía 4

2. DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO 5

2.1 Análise do contexto do proxecto 5

2.2 Proposta de valor: o proxecto 11

2.3 Finalidade 12

2.4 DAFO13

2.5 Estratexia 14

2.5 Contidos e materiais da exposición 15

2.7 Identidade de marca 29

2.8 Proceso de montaxe da exposición 30

2.9 Proba piloto 31

3.1 Organización e xestión do proxecto 37

3.2 Cronograma 37

3.3 Plan de comunicación 39

3.4 Avaliación 41

3.5 Orzamento 41

3.6 Financiamento 42

4. CONCLUSIÓNS 43

BIBLIOGRAFÍA 44

ANEXO I – Resultados da enquisa a mocidade. 46

ANEXO II – Entrevistas con profesionais do sistema educativo. 55

ANEXO III – Orzamento. 61

1. INTRODUCCIÓN

1.1 ANTECEDENTES

Que o ser humano é diverso e que ao longo do proceso evolutivo de cada persoa¹, se vai construíndo a súa identidade sexual e de xénero parece todo un argumento lóxico e racional. Concretamente a adolescencia é unha revolución, unha busca continua de identidade. Con todo, nesta fase tan relevante do seu desenvolvemento tradicionalmente abordar cuestións como a sexualidade ou a identidade no eido educativo non foi o habitual.

A diversidade na norma europea

No marco da política social europea, o fomento á liberdade individual, á inclusión e á diversidade quedan manifestas na Declaración Universal dos Dereitos Humanos (1948) e a Declaración dos Dereitos do Neno (1989), ambos documentos aprobados polas Nacións Unidas co fin de protexer dereitos humanos básicos como o dereito á igualdade sen distinción de raza, relixión ou nacionalidade; ou o dereito a unha educación sen discriminación por identidade sexual e de xénero. Porén, non é ata o ano 2008 cando se mencionan máis polo miúdo os dereitos das persoas LGTBIQ+, a través da Declaración sobre orientación sexual e identidade de xénero que condena a violencia, o acoso, a discriminación, a exclusión, a estigmatización e o prexuízo baseado na orientación sexual e a identidade de xénero.

A diversidade nos medios culturais

Os medios culturais son un campo de produción decisivo na construción de modelos de identidade de xénero nas sociedades contemporáneas. A representación dun novo discurso que conteste, cuestione ou amose alternativas favorece a ampliación do imaxinario do posible entre a mocidade e abre camiño a un novo paradigma mental na sociedade futura.

Por sorte, cada vez son máis os espazos onde ver reflectida esta realidade diversa, e series actuais que abordan as relacións LGTBIQ+ na adolescencia acadan cada vez máis aceptación de público. *Hearstopper* (Netflix) ou *Merlí* (TV3, Netflix), son claro exemplo de que se precisan máis contidos a través dos que crear referentes que fagan visible a existencia desta realidade e, polo tanto, faciliten a aceptación interna e externa das diferentes identidades. Visibilizar e normalizar dende os medios culturais ten gran poder didáctico entre a xente moza, e os novos formatos dixitais como os *podcast* ou a plataforma *Twitch* eríxense tamén como grandes bibliotecas onde a inclusión -directa e indirectamente- da diversidade consegue cada vez máis forza.

Nesta revolución das novas tecnoloxías da información, a figura da *influencer* -que como se intúe pola palabra, exerce unha gran influencia na sociedade que a segue- é o gran fenómeno no mundo da comunicación do século XXI. E aínda que esta nova e potente figura de referencia para a xente moza pode provocar -e de feito provoca- consecuencias negativas, tamén debemos apuntar en certa parte a súa contribución en positivo: democratizou o acceso de calquera persoa a ser unha referente. Antes o papel influenciador estaba centrado unicamente nunhas cantas *celebrities*, as cales proxectaban de forma habitual unha liña de pensamento bastante tradicional e dentro da “norma” aprobada socialmente. Agora este novo contexto dixital facilita que calquera

¹ Ao longo deste traballo inténtase usar unha linguaxe inclusiva á vez que se emprega o feminino xenérico para facer referencia a todas as persoas.

persoa poida comezar a crear e difundir contido dende a súa casa, o que favorece que os discursos na rede sexan máis variados e posibilita incluso que esta maior representación da diversidade se contaxie posteriormente aos medios tradicionais. De feito perfís de persoas LGTBIQ+ como Carolina Iglesias, DeVermut, Los Javis, Dulceida, Brays Efe ou Oh!MamiBlue, son actualmente referentes para un gran número de persoas mozas, e están presentes nos medios culturais de xeito diario.

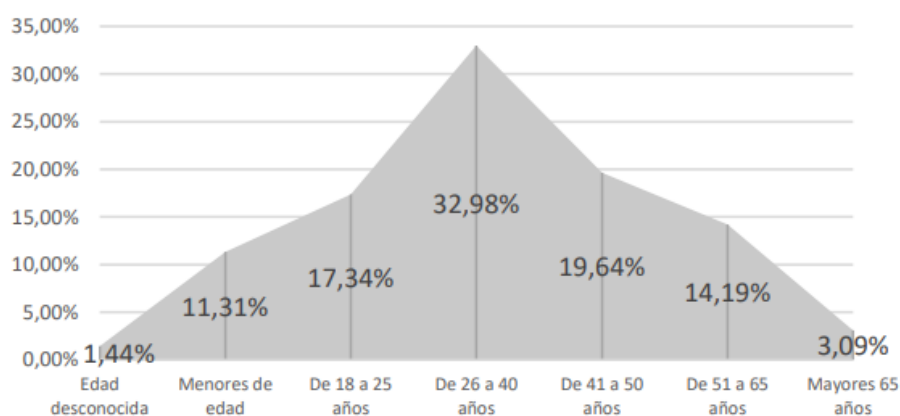
Violencia e acoso escolar

A pesar dos avances legais e sociais dos últimos anos, actualmente seguen vixentes estereotipos e prexuízos nos que se fundamentan moitas das condutas discriminatorias e excluíntes. A homofobia, transfobia e calquera rexeitamento da diversidade son exemplos da violencia que sofren moitas persoas polo simple feito de ser e expresar a súa identidade.

Esta realidade externa cóase facilmente polas portas dos centros educativos en forma de *bullying*, e unha elevada porcentaxe deste acoso escolar é debido á sexualidade ou identidade e expresión de xénero da vítima. O último informe de seguimento da educación no mundo da UNESCO (2019) mostra un dato relevante: o 83 % das estudantes escoitaron polo menos algunha vez comentarios negativos cara as persoas LGTBIQ+. E aínda que este se trata dun dato global, segundo os informes do Ministerio del Interior de España, a orientación sexual e a identidade de xénero é o segundo motivo que máis delitos de odio -discriminación e violencias motivadas por prexuízos- provoca no noso territorio.

Este [Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España en 2021](#) do Ministerio de Interior, xunto co informe de [análise da evolución dos delitos por orientación sexual e identidade de xénero](#) nos últimos anos realizada por FELGTBI (Federación Estatal de Lesbianas, Gays, Transexuales y Bisexuales), son o punto de partida deste proxecto, debido ao recente destes e á relevancia dos seus datos. Entre eles destacan informacións referidas aos delitos de odio exercidos á mocidade, onde segundo o informe do Ministerio de Interior un 11,31% das vítimas son menores de idade e un 17,24% teñen entre 18 e 25 anos.

>> Edad de la víctima

Cadro 1. Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España. Ministerio del Interior: 2021, p.19

3.2 Perfil de la VÍCTIMA según grupo de edad: MENORES

>> Victimizaciones registradas según ámbito, tipología penal y sexo

VICTIMIZACIONES POR DELITOS DE ODIO	Hombre	Mujer	Total
ANTISEMITISMO	1	0	1
CREENCIAS O PRÁCTICAS RELIGIOSAS	0	3	3
DELITOS DE ODIO CONTRA PERSONAS CON DISCAPACIDAD	6	3	9
ORIENTACIÓN SEXUAL E IDENTIDAD DE GÉNERO	47	21	68
RACISMO/XENOFOBIA	53	33	86
IDEOLOGÍA	1	1	2
DISCRIMINACIÓN POR RAZÓN DE SEXO/GÉNERO	7	24	31
DISCRIMINACIÓN GENERACIONAL	0	1	1
DISCRIMINACIÓN POR RAZÓN DE ENFERMEDAD	2	2	4
ANTIGITANISMO	2	1	3
TOTAL VICTIMIZACIONES POR DELITOS	119	89	208
INFRAC. ADM. Y RESTO INCIDENTES	2	2	4
Total VICTIMIZACIONES	121	91	212

Cadro 2. Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España. Ministerio del Interior: 2021, p.21.

Centrándonos nos delitos de odio exercidos a menores, este informe indica que un 39% son debido á orientación sexual e identidade de xénero da vítima, destacando esta porcentaxe xunto cos motivos raciais con moita diferenza sobre o resto de causas. Ademais, deste total de delitos de odio por orientación sexual ou identidade de xénero a menores un 69% son exercidos a homes e un 31% a mulleres.

5. DELITOS DE ODIO COMETIDOS A TRAVÉS DE INTERNET Y REDES SOCIALES

5.1 Delitos de odio cometidos a través de internet y redes sociales

>> Hechos conocidos

INTERNET Y REDES SOCIALES	2019	2020	2021	Variación 20/21
ANTISEMITISMO	0	0	2	200,00%
APOROFOBIA	0	0	2	200,00%
CREENCIAS O PRÁCTICAS RELIGIOSAS	12	7	12	71,43%
DELITOS DE ODIO CONTRA PERSONAS CON DISCAPACIDAD	5	9	6	-33,33%
RACISMO/XENOFOBIA	31	37	43	16,22%
IDEOLOGÍA	133	78	76	-2,56%
ORIENTACIÓN SEXUAL E IDENTIDAD DE GÉNERO	17	32	60	87,50%
DISCRIMINACIÓN POR RAZÓN DE SEXO/GÉNERO	5	17	17	0,00%
DISCRIMINACIÓN GENERACIONAL	0	0	4	400,00%
DISCRIMINACIÓN POR RAZÓN DE ENFERMEDAD	0	3	8	166,67%
ANTIGITANISMO	1	6	2	-66,67%
TOTAL DELITOS E INCIDENTES DE ODIO	204	189	232	22,75%

Cadro 3. Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España. Ministerio del Interior: 2021, p.38.

Por outro lado, a evolución dos delitos de odio cometidos a través de Internet e redes sociais, moi empregadas entre a mocidade, aumenta de forma exponencial e moi rápida cada ano. De feito dende o 2020 ao 2021 este ascenso foi dun 87,50%. En relación con isto o coordinador do grupo de Educación de FELGTB (Federación Estatal de Lesbianas, Gays, Transexuales y Bisexuales), José Luis Ferrándiz, comenta que, “o acosador que antes só estaba no patio do colexio agora tamén está en Instagram (...), o 66% das persoas participantes -nunha enquisa- sufriron algún tipo de agresión LGTBfóbica a través das redes nos últimos 5 anos, o que nos permite facernos unha idea do habitual que é este tipo de violencia no mundo virtual”.

É importante salientar que estes son os delitos de odio recollidos, é dicir, denunciados e dos que temos datos de análise. Pero, non é o reflexo total das violencias e discriminacións producidas totalmente, as cales serían aínda superiores.

Á vez, é preciso apuntar que para o estudo deste estado das cousas, tivéronse en conta outras lecturas, as cales se analizan na xustificación de cada elemento expositivo e figuran na bibliografía deste proxecto.

1.2 METODOLOXÍA

O estudo do contexto deste proxecto baseouse principalmente nos seguintes documentos:

- Lexislación da educación galega. Esta análise está centrada en coñecer o grado no que se integra a diversidade no marco legal do sistema educativo galego e os efectos na práctica dentro dos centros escolares.
- Enquisa anónima realizada a mocidade galega de entre 14 e 18 anos. A través deste formulario dixital obtivéronse 34 respostas, un mostra pequena que non é totalmente representativa, pero que aporta informacións cuantitativas e cualitativas moi significativas das necesidades e preocupacións da mocidade diversa actual. Os resultados pódense ver completos no ANEXO I.
- Tres entrevistas semidirixidas a unha orientadora, un profesor e unha educadora social que realiza formacións en sexo-afectividade. A súa análise pretende recompilar datos cualitativos sobre o grado de aplicación real do marco teórico-legal en Galicia, e indagar nas diferentes percepcións e perspectivas de profesionais en activo dentro da educación galega. Pódense escoitar completas ou ler algunhas das transcricións consideradas máis relevantes no ANEXO II.

2. DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO

2.1 ANÁLISE DO CONTEXTO

A diversidade na lei educativa galega

Na lexislación estatal, despois de varias leis educativas (LOGSE, LOE, LOMCE, entre outras), dende o 2020 está en vigor a Lei orgánica 3/2020, máis coñecida como LOMLOE. Mais é importante apuntar que nesta lei vixente os dereitos dos menores no ámbito escolar seguen estando garantidos, ou non, en función da comunidade autónoma na que residan.

Polo tanto en Galicia esta nova lei estatal, que aínda está nunha fase de implantación ata o curso 2023-2024, vese reflectida a través de diferentes normas aprobadas pola Consellería de Cultura, Educación, Formación Profesional e Universidades, e no que respecta á educación secundaria establécese a súa ordenación e currículo a través do Decreto 156/2022. Neste novo marco lexislativo pódense atopar as seguintes premisas en canto ao que a diversidade se refire:

- Artigo 7: A educación secundaria obrigatoria contribuirá a (...) coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e do das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade.
- Artigo 14: Os centros docentes terán autonomía para organizar os grupos e as materias de maneira flexible e para adoptar as medidas organizativas ou de atención á diversidade máis adecuadas ás características do seu alumnado

Por outro lado, dentro dos criterios de avaliación e contidos da materia de “Bioloxía” aparecen:

- Recoñecer o sexo e a sexualidade desde a perspectiva da igualdade entre homes e mulleres e respectando a diversidade sexual.
- Sexo e sexualidade desde a perspectiva da igualdade entre os homes e as mulleres e o respecto á diversidade sexual. Importancia da educación sexual integral como parte dun desenvolvemento harmónico: Infeccións de transmisión sexual (ITS); métodos de anticoncepción e prácticas sexuais responsables. A asertividade e o autocoidado; as relacións afectivo-sexuais: ideas preconcebidas e estereotipos sexuais.

Ao igual que na materia de “Educación en Valores Cívicos e Éticos” aparecen incluídos os seguintes contidos e criterios de avaliación:

- A igualdade de xénero.
- A inclusión social e o respecto pola diversidade e as identidades étnico-culturais e de xénero.
- Tomar consciencia da loita por unha efectiva igualdade de xénero e do problema da violencia e explotación sobre as mulleres, a través da análise das diversas xeracións e correntes do feminismo e das medidas de prevención da desigualdade, a violencia e a discriminación por razón de xénero e orientación sexual, mostrando igualmente coñecemento dos dereitos LGTBIQ+ e recoñecendo a necesidade de respectalos.

E incluso nos criterios de avaliación da materia de “Educación Física” se ten en conta:

- Facer uso con progresiva autonomía das habilidades sociais, do diálogo na resolución de conflitos e do respecto ante a diversidade de competencia motriz, mostrando unha actitude crítica e un compromiso activo fronte aos estereotipos e ás actuacións discriminatorias e fronte a calquera tipo de violencia, facendo respectar o propio corpo e o dos demais.
- (...) e adoptar actitudes comprometidas que rexeiten os estereotipos sociais asociados ao ámbito do corporal, ao xénero e á diversidade sexual e os comportamentos que poñan en risco a saúde.

Ademais, nos obxectivos da materia “Xeografía e Historia” aparece recollido:

- (...) o recoñecemento da diversidade e do respecto á diferenza no seo da propia sociedade, algo que resulta substancial para a formación cidadá e que supón o desenvolvemento dunha actitude favorable ao avance dos dereitos sociais. É por iso polo que resultan necesarios o coñecemento e a valoración dos distintos movementos que foron xurdindo para a defensa dos dereitos e liberdades de colectivos especialmente discriminados e, de maneira referencial, do feminismo.
- (...) valorando a achega dos movementos en defensa da igualdade e da inclusión, para reducir estereotipos, evitar calquera tipo de discriminación e violencia, e recoñecer a riqueza da diversidade.

E as liñas de actuación no proceso de ensino e aprendizaxe da materia “Dixitalización” apuntan:

- A integración do bloque «Cidadanía dixital crítica» farase de xeito transversal e continuado na realización dos proxectos e actividades do curso para que o alumnado se comporte no mundo dixital con actitude ética, responsable e crítica; potenciar a reflexión entendendo e respectando a diversidade sen prexuízo de ideoloxía, sexo, relixión etc.

Así e todo, por máis que se engadiran na lei certos contidos relativos á diversidade afectivo-sexual, á liberdade, á tolerancia e á igualdade, é evidente a ausencia de parámetros que aludan de forma integral e totalmente inclusiva á diversidade de xénero e sexo-afectiva. Exemplo disto é que nun documento de 533 páxinas tan só aparece dúas veces a palabra LGTBIQ+, ou o uso de linguaxe binaria (“Recoñecer o sexo e a sexualidade desde a perspectiva da igualdade entre homes e mulleres”) que predispón e xeneraliza a existencia de dous únicos sexos: muller-home.

Existen ademais outras normas galegas que buscan promover a igualdade:

- Lei 2/2014 pola igualdade de trato e a non discriminación de lesbianas, gais, transexuais, bisexuais e intersexuais en Galicia. Mediante o artigo 22, esta lei establece medidas relacionadas coa inclusión da realidade LGTBIQ+ nos plans de estudos, incorporando a Consellería competente en materia de educación a realidade do mencionado colectivo nos contidos transversais de formación de todo o alumnado de Galicia.
- Relacionada coa lei anterior, implántase no ano 2016 o Protocolo educativo para garantir a igualdade, a non discriminación e a liberdade de identidade de xénero, o cal pon a disposición dos centros educativos medidas tendentes a guiar as actuacións orientadas a combater o acoso escolar por razón de orientación sexual ou identidade de xénero, favorecendo a visibilidade do colectivo LGTBIQ+. Pero, este protocolo só indica recomendacións e será cada centro quen establece no seu plan de convivencia as medidas particulares e concretas.

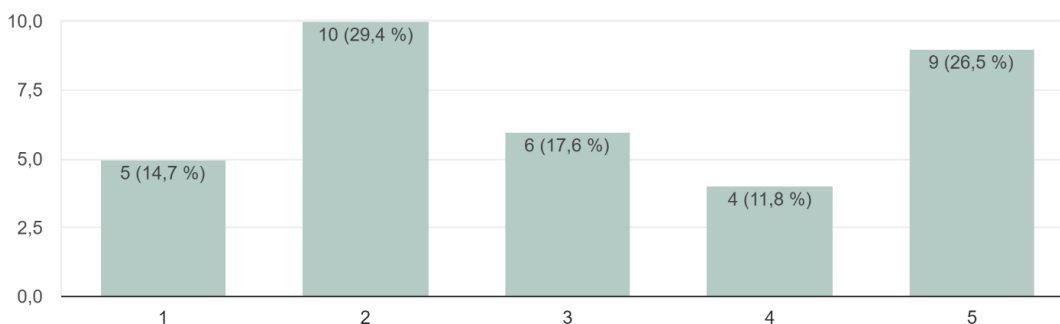
Neste sentido, compre apuntar que aínda que o artigo 24 da Lei 2/2014 incorpora a obrigatoriedade de establecer actividades formativas para o persoal docente, non indica cales nin establece unha normativa xeral que obrigue na práctica a formarse ao profesorado nesta materia. De feito, tal e como nos indica o profesor X.C, “a oferta de cursos da consellería sobre este asunto é mínima, practicamente inexistente”, o que deixa na vontade do profesorado a súa correcta formación e implicación. Polo tanto, a pesar de que legalmente xa hai avances nos plans de estudos a realidade é que non hai medidas eficaces que garantan que se cumpran.

A diversidade nas aulas galegas

A mocidade é diversa e ao longo desta etapa vital aparecen diferentes dúbidas e conflitos internos e externos, onde o apoio e a creación de espazos seguros é fundamental. Con todo, a pesar de que a actual lei educativa se erixía como un modelo educativo inclusivo con maior atención á diversidade, actualmente “as formacións sobre diversidade sexo-afectiva e de xénero seguen sendo insuficientes porque son puntuais e non son transversais no currículo escolar”, comenta a educadora social N.D. Unha percepción compartida con parte da mocidade, pois o 44,1% das persoas que participaron na enquisa realizada para este proxecto consideran insuficientes ou moi insuficientes as informacións recibidas sobre esta materia.

Consideras suficiente a información recibida sobre a diversidade sexo-afectiva e identidade de xénero? Sendo 1 moi insuficiente, e 5 máis que suficiente.

34 respostas

Cadro 4. Elaboración propia a partir da enquisa realizada a mocidade. 2023.

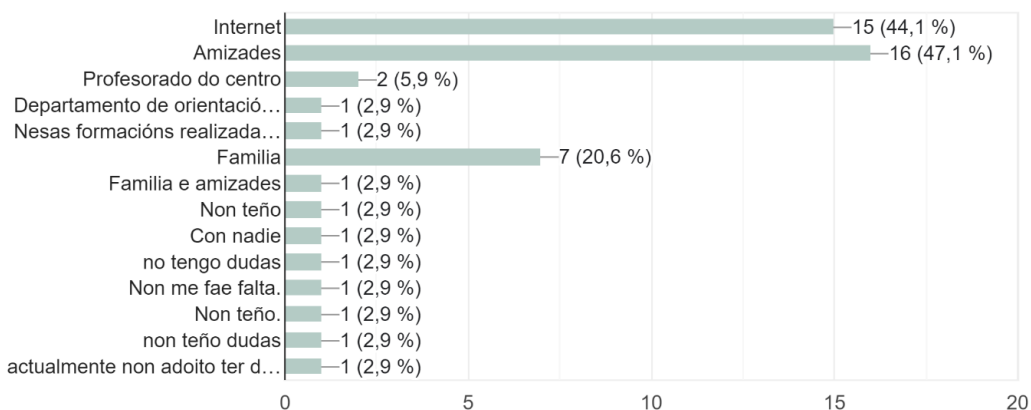
E, como xa mencionamos, aínda que nos contidos de todas as materias aparece a “promoción de actitudes inclusivas e aceptación da diversidade presente na aula e na sociedade”, moitas destas ideas quédanse sobre o papel e tal e como afirma a orientadora M.F “o papel pono, pero na realidade non se fomenta que se transforme no normal (...) ao final a decisión de poñela en práctica nos centros é por vontade do profesorado e equipos directivos”. Neste sentido, a educadora social N.D. leva máis de quince anos impartindo formacións de sexo-afectividade en institutos e considera que “os contidos das formacións poderían ser mellores se lle deran formación ao profesorado e se fixese transversal en todo o currículo escolar de forma que se normalice internamente e non sexa unha intervención puntual externa”. Ao que o profesor X.C engade que “as formacións e actividades puntuais non son suficientes, tiña que haber unha materia dentro do currículo de forma expresa, impartidas por profesionais formados, pois unha persoa pode ter unhas ideas estupendas, pero isto non é algo que só dependa do corazón, hai que estar formado, ter experiencias, lecturas..”

A variedade de criterio entre o profesorado e a baixa vixilancia por parte administración pertinente para comprobar que se cumpre a lei tal e como está formulada, poden ser algún dos motivos que provocan que un cambio real no paradigma educativo sexa aínda imposible. X.C é profesor dende hai trinta e tres anos e afirma que “non vexo un impulso real dende a Consellería, si hai intención sobre o papel, pero realmente non está na práctica docente. Eu comecei de feito facendo isto dende fai moito tempo, e tiveron incluso problemas con compañeiros que dixeron que iso non era parte do currículo, cando si o é, é un contido transversal e son asuntos que habería que tratar na clase, pero non hai ningunha inspección nin prospección por parte das autoridades”.

En relación con isto, ante a ausencia dun marco organizativo común, no ano 2020 a comunidade de profesionais do ámbito educativo creou a Rede Educativa de Apoio LGTBQ+ de Galicia, a través da que procuran tecer redes de apoio, compartir experiencias ou recursos pedagóxicos e facer comunidade entre todo o profesorado pioneiro. O obxectivo desta asociación é ser unha ferramenta coa que combater os prexuízos LGTBfóbicos que constitúen a base sobre a que se sustentan as condutas discriminatorias, a invisibilización e o acoso por orientación sexual ou identidade de xénero.

De feito, a ausencia de transversalidade nos contidos sobre diversidade sexual e de xénero nas aulas provoca que tan só un 10% das persoas que participaron na enquisa resolvan as súas dúbidas nesas formacións, co profesorado ou no departamento de orientación. Porén, un 44% buscan habitualmente respostas a través de Internet ou amizades, cos riscos que isto supón.

De forma habitual, onde resolves as túas dúbidas sobre sexualidade ou identidade de xénero?
(como me sinto, identifico, quen me atrae, etc)
34 respostas

Cadro 5. Elaboración propia a partir da enquisa realizada a mocidade. 2023.

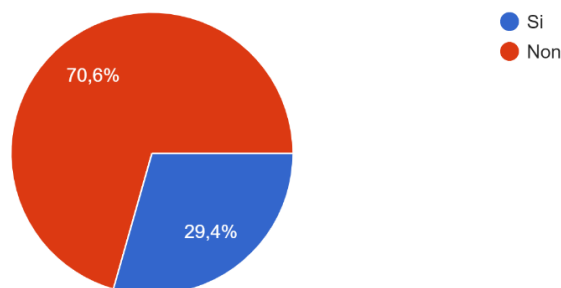
Diversidade e acoso escolar

Unha sociedade mal informada e sensibilizada é un terreo fértil para a violencia. Como adiantamos previamente, o acoso escolar é un problema universal que implica a violación dos dereitos das estudantes e docentes e impide a nosa capacidade colectiva para obter unha educación de calidade para todas as persoas. Esta violencia implica un enorme sufrimento e afecta ao longo de todo o desenvolvemento vital da vítima, chegando incluso a danar a súa integridade física. “Esta situación claro que afecta á saúde mental da persoa e pode acabar incluso en suicidio, iso é moi grave. Falamos do esencial para un adolescente, que é a súa

identidade, e se ve que se cuestiona e incluso se persecue pode chegar a conclusións moi erróneas con finais moi dramáticos”, apunta o profesor X.C. De feito, un estudo da asociación FELGTB (2020) afirma que o 58% das persoas trans de entre 16 e 24 anos foron vítimas de acoso durante a época escolar. Neste sentido, cabe salientar que o risco de suicidio é moito maior entre a mocidade non heterosexual ou trans.

Fuches testemuña dalgún caso de discriminación/bullying pola identidade sexual-afectiva ou de xénero dalgunha compañeira/o? (Por ser gai, lesbiana, transxénero, vestir ou falar de certo modo...)

34 respostas

Cadro 6. Elaboración propia a partir da enquisa realizada a mocidade. 2023.

Por outro lado na enquisa realizada a mocidade de entre 14 e 18 anos para a elaboración deste proxecto, ante a pregunta “Fuches testemuña dalgún caso de discriminación/bullying pola identidade sexual-afectiva ou de xénero dalgunha compañeira/o?”, un 30% afirma e indica algún detalle da situación:

“Moitas veces teño escoitado comentarios despectivos de compañeiros sobre a forma de actuar dalgún rapaz, por non adaptarse ao canon social establecido de “home masculino”
“Pasa siempre en mi instituto, acorralaron a muchos chicos gays y les empezaron a pegar”
“Empezaron a falar mal dela por ser bisexual, por como ten cortado o pelo”
“Unha nena era bisexual ao saír con alguén do seu xénero ríanse dela e chamábanlle de todo”
“Burlas, risas, ofensas gratuítas a outra persoa”
“Que parezo marica así vestido, etc...”
“Marimacho...”

Ante isto, a orientadora M.F engade: “Hai formas de facer dano moi sutís e sibilinas (miradas, xestos...) que son máis complicadas de detectar e poden ser moi negativas”. Calquera destas situacións, de violencia directa ou simbólica, provocan unha sensación de indefensión na persoa acosada que pode levala a modificar as súas actitudes e condutas por medo a esas agresións.

Dentro deste acoso escolar cómpre mencionar o “contaxio do estigma”, que consiste en que as persoas que apoian ás vítimas desta violencia homofóbica e transfóbica van sufrir tamén un acoso similar, unha situación que non se soe atopar noutros tipos de acoso (racismo ou xenofobia por exemplo) e que produce un maior illamento e exclusión social das vítimas.

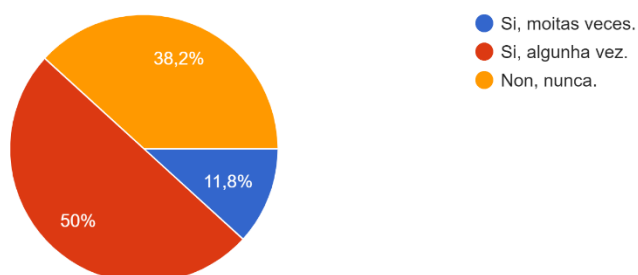
Diversidade de corpos: a violencia estética

A infancia e adolescencia son períodos de adestramento no que a sociedade lle indica ás novas integrantes a que se deben parecer -o universo do posible- cando sexan adultas, e tamén a que non parecerse. Todo o mundo participa neste control social que gaba criaturas que teñen o aspecto e conduta desexable e castiga ás que non. Esta presión estética é sufrida en maior media polas mulleres, xa que as concibe como obxectos de desexo onde o atractivo físico é un dos seus valores principais (Olid, 2019, p.89). Deste xeito, empúrrasenos a aceptar o noso corpo en función do grado no que nos aproximemos a “como debemos ser”, e para conseguilo foméntase que intentemos modificalo a través de maquillaxe, depilación, cirurxía, dietas, entre outros. De feito o número de modificacións estéticas aumenta cada ano e con pacientes máis novas.

O canon de beleza muda co paso dos anos, pero a presión por alcanzar ese ideal permanece. O tipo de relación co corpo segue sendo un problema habitual na mocidade, que se enfrenta diariamente a un sistema de auto-odio e vergoña corporal moi establecido na sociedade. A escala mundial, a discriminación e violencia pola aparencia física é unha das principais causas de acoso escolar, sendo en moitas ocasións relacionada coa diversidade de xénero, pois recae tamén naquelas persoas que non se axustan aos estereotipos de masculinidade e feminidade que a sociedade actual impón como norma.

Algunha vez percibiches algún comentario negativo sobre a túa imaxe (corpo, vestimenta, etc) ou a doutra persoa?

34 respostas

Cadro 7. Elaboración propia a partir da enquisa realizada a mocidade. 2023.

De feito, na enquisa realizada a mocidade de entre 14 e 18 para a elaboración deste proxecto, ante a pregunta “Algunha vez percibiches algún comentario negativo sobre a túa imaxe ou a doutra persoa?”, un 61,8% afirma que si, polo menos algunha vez. E entre os comentarios máis habituais figuran os relacionados co peso, coa sexualización das mulleres e cos prexuízos relacionados cos estereotipos de “masculinidade” e “feminidade”.

Violencia estrutural > violencia directa | Violencia visible e invisible

Existe unha violencia estrutural, cultural e simbólica que alimenta e perpetúa a violencia directa e física/psicolóxica. Aínda son moitos -demasiados- os espazos onde segue presente a linguaxe sexista, os micromachismos ou a invisibilización das mulleres ou do colectivo LGTBIQ+. Un tipo de violencia menos recoñecible dende o exterior, pero que exerce igualmente unha presión constante na sociedade e perpetúa prexuízos e estereotipos negativos.

De modo que para loitar contra a estigmatización e calquera tipo de violencia presente nos centros educativos é preciso saír do papel e a teoría, e construír na práctica un espazo real de aprendizaxe, diversidade e igualdade. “Os centros son espazos seguros, pero no eido da diversidade... non está suficientemente presente, e só se xestionan cando hai un caso moi claro, pero non se traballa o que se debería dende a prevención”, comenta a orientadora M.F.

Certo é que a maioría de centros educativos dispoñen dun protocolo de actuación para intervir ante casos de acoso e violencia, pero existen menos ferramentas para a detección do mesmo, e aínda son menores as medidas e recursos para unha prevención real que evite ao máximo o sufrimento das vítimas. “Vense carteis, actividades nos días conmemorativos, un protocolo mellorable... pero fai falla traballo diario”, engade M.F.

Ademais, como se reflicte nos antecedentes deste proxecto, a evolución dos delitos de odio cometidos a través de Internet e redes sociais aumenta de forma exponencial e moi rápida cada ano. “Antes existían tres mundos, e agora hai un cuarto mundo -as redes sociais- que absorbe todo o tempo e que provoca algo moi novo que habería que estudar, que é en que medida a imaxinación e construción deses modelos vistos nas redes sociais afecta á vida diaria. Como elemento a través do cal se coan as cousas malas, as boas e as regulares, e onde aparecen os prexuízos e tamén incluso a propia barbarie”, comenta ao respecto profesor X.C.

Información e prevención: a clave contra a violencia cara a diversidade

Ante este panorama psico-social a prevención eríxese como un pilar fundamental a través do que fomentar o respecto e provocar a ruptura da hexemonía de pensamento dende os primeiros niveis educativos. Dentro da prevención de relacións abusivas debe estar presente a eliminación das crenzas que fundamentan, xustifican e perpetúan as violencias por razóns de sexo ou xénero. Para isto é necesario informar e sensibilizar sobre as múltiples formas de violencia, realizar accións que desmantelen as crenzas que sustentan o heteropatriarcado e abrir a porta a novas identidades máis flexibles e afastadasos procesos de estigmatización.

As dúbidas e inquedanzas da mocidade son moitas, e tal e como, manifestan na enquisa realizada están desexando obter dentro instituto máis información e apoio en cuestións relacionados coa diversidade sexo-afectiva e de xénero.

2.2 PROPOSTA DE VALOR: O PROXECTO

DiverXidade é unha exposición itinerante coa que normalizar e visibilizar a diversidade de xénero e sexo-afectiva nos institutos de secundaria e bacharelato de Galicia. Unha ferramenta de aprendizaxe emocional formada por sete intervencións artístico-culturais, na que cada peza expositiva invita á reflexión sobre diferentes aspectos relacionados coa diversidade, e anima á persoa espectadora a completar posteriormente esta información a través dos vídeos explicativos dispoñibles dentro do TikTok de @diverxidade.

Persoas destinatarias

Mocidade de 12 a 18 anos.

Espazos expositivos

A exposición está pensada para instalarse en institutos de secundaria e bacharelato da provincia de Lugo, coa posibilidade de ser ampliable a Galicia. Ademais farase maior fincapé en que sexa contratada en áreas rurais, onde se detecta unha maior necesidade de implementar accións que informen e sensibilicen sobre diversidade de xénero e sexo-afectiva.

Actualmente o material informativo sobre diversidade xa existe e cada vez é maior, a barreira está na dificultade de conectar á xente moza con eses contidos. O deseño do proxecto está creado para que sexa a propia mocidade quen descubra e se achegue de forma autónoma a cada unha das pezas expositivas para investigar sobre o significado que lle atopa. Neste sentido, abandonamos os típicos paneis grandes das exposicións tradicionais, para substituílas por pezas expositivas artístico-culturais que son acompañadas por cartelas pequenas nas que tan só aparece unha frase relacionada coa temática e un enlace ao TikTok de @diverxidade onde atopar máis información.

Consideramos que dirixirse á mocidade con este tipo de estratexia e linguaxe próxima é interesante á hora de xerar un impacto de maior calidade, espertar a curiosidade e facilitar a reflexión individual e colectiva en torno ás diferentes e diversas realidades presentes na sociedade actual. É por iso que se introducen como parte do proxecto outras ferramentas de comunicación dixital que integran o *ciberactivismo*.

2.3 FINALIDADE

Os obxectivos fundamentais de *DiverXidade* son:

1. Visibilizar e poñer nome ás diferentes realidades en torno á diversidade de xénero, sexual e afectiva.
2. Analizar a estrutura sexo-xénero e favorecer a reflexión e deconstrución dos prexuízos que perpetúan condutas discriminatorias por cuestións de xénero e sexo.
3. Amosar as desigualdades que existen actualmente no pensamento hexemónico establecido.
4. Ser unha ferramenta de escoita e atención a través da que favorecer o diálogo por medio do que cuestionar os roles tradicionais e os modelos e estereotipos adquiridos.
5. Fomentar o respecto entre o alumnado, sexa cal sexa a súa identidade sexual e de xénero, e analizar a importancia da linguaxe no noso día a día.
6. Achegar ferramentas que sensibilicen na necesidade de implementar unha correcta prevención, detección e intervención nos casos de acoso escolar en xeral, e por homofobia e transfobia no concreto.
7. Crear espazos seguros e inclusivos cos que fomentar un clima de liberdade e confianza, e que permita o correcto desenvolvemento da mocidade.
8. Cooperar para a promoción de medidas que superen as carencias detectadas na LOMLOE, coa finalidade de pór o sistema educativo ao servizo da sociedade.
9. Fomentar que o centro educativo atenda ás demandas e preguntas da mocidade respecto á diversidade sexual e identidade de xénero.
10. Promover que a sociedade asuma actitudes e condutas máis xustas e saudables.

2.4 DAFO

DEBILIDADES

- Inexperiencia no sector. Este é o primeiro proxecto expositivo, polo que con el virán tamén os primeiros erros (tamén aprendizaxes).
- As montaxe desta exposición con pezas artístico-cultuais require máis tempo de montaxe-recollida que unha exposición estándar de paneis.
- Dependencia de financiamento público (institutos, administración...) para poder executar o proxecto.
- Necesítanse facer mínimo 8 exposicións (2 meses) para rendibilizar o proxecto.
- Entre que a mocidade ve a exposición e entran nos contidos do TikTok, poden pasar horas ou días. Existe un risco de perda de interese.

AMEAZAS

- O equipo directivo dos centros educativos é diverso e diferente en cada territorio. Os seus pensamentos e crenzas inflúe á hora de validar e interesarse neste proxecto.
- O profesorado non identifica algunhas situacións de acoso e violencia por razóns de sexualidade e xénero.
- Invisibilidade das persoas LGTBIQ+ nos centros educativos.
- Falta de recursos económicos nos centros educativos: dependencia de axudas externas (Xunta de Galicia ou Concellos)
- Posible rotura ou destrución dos elementos da exposición por parte do alumnado menos sensibilizado.

FORTALEZAS

- Obxectos artísticos atractivos que se integran coa vida do centro educativo.
- A mocidade é curiosa ante a novidade.
- Úsase unha linguaxe e medios comunicativos adaptados á mocidade.
- Existencia de asociacións que apoian e promoven este tipo de iniciativas.
- Cooperación e alianza con outras entidades e accións. Isto é un complemento, non compite.
- Uso das redes sociais como medio de divulgación educativos que supera as barreiras centro educativo-alumnado.
- Presuposto viable e con necesidades materiais e humanas factibles.
- Formación, motivación e entusiasmo por parte da organizadora do proxecto.
- Experiencias anteriores en traballos de base social e educativa.
- Adaptabilidade e atención personalizada ás necesidades de cada centro.

OPORTUNIDADES

- Dirección e profesorados dos centros educativos cada vez máis sensibilizados con esta realidade.
- Interese dos centros educativos, receptoras, por actividades orixinais e dinámicas.
- Administracións públicas (concellos) teñen o deber de impartir información en diversidade.
- Creatividade do proxecto. Acción atractiva e novidosa para os institutos e administracións (financiadoras potenciais do proxecto).
- Existen varias subvencións e axudas para promover o respecto á diversidade nas que se pode acoller o proxecto.
- Nas áreas rurais existe unha gran demanda e necesidade de implementar accións sensibilizadoras.

2.5 ESTRATEXIA

O proxecto *DiverXidade* conta cunha acción principal que é a exposición itinerante, o que sería o modelo estándar común en todos os centros educativos. A esta oferta, engádese a posibilidade dunha versión estendida, para aqueles institutos que queiran afondar máis na temática.

A continuación detállanse estas dúas opcións:

MODELO ESTÁNDAR

Este é o centro do proxecto, a exposición itinerante instalada durante unha semana en cada instituto. Está formada pola colocación de sete pezas artístico-culturais distribuídas en diferentes espazos do centro. Para que as intervencións sexan máis efectivas é importante que profesorado ou equipo directivo identifique aqueles lugares de maior impacto ou onde se desenvolven condutas violentas ou negativas. Deste xeito, dende o proxecto *DiverXidade* intentarase adaptar a colocación dos elementos á realidade de cada centro educativo.

VERSIÓN ESTENDIDA

Ao modelo estándar sumáselle a posibilidade de contratar a maiores unha actividade final relacionada coa educación emocional, a cal se realiza unha vez remate a exposición. Consiste na programación dunha dinámica de grupo aberta a alumnado de últimos cursos (asistencia obrigatoria e elección de cursos a decisión do centro), profesorado e familias. Para isto apoiáremos na caixa do muro dos prexuízos (explícase no apartado 2.5) coa que incorporaremos as dúbidas, inqedanzas e medos do propio alumnado do centro.

DINÁMICA: PEL CON PEL

Espazo de escoita no que traballar a empatía e o respecto á diversidade a través da vía emocional, non só informativa.

O obxectivo principal é que as participantes comprendan e sintan como propias as diferentes vivencias doutras persoas, co que fomentar a empatía e reflexión conxunta sobre os diferentes modos de violencia directa e indirecta e as consecuencias das mesmas nas vítimas que as sofren.

Esta dinámica estará impartida por AS ATALAIAS, a cal goza de elevada experiencia impartindo obradoiros sobre diversidade sexo-afectiva e de xénero en Galicia.

Para o desenvolvemento da actividade adaptaranse varias das actividades e casos prácticos propostos no libro *Somos como Somos* (2020), escollendo aquelas que se adapten mellor ao público e ás cuestións recollidas na caixa dos prexuízos.

2.5 CONTIDOS E MATERIAIS DA EXPOSICIÓN

A exposición está formada por sete elementos: *DiverXidade*, *O muro dos prexuízos*, *Non podo vivir sen # min*, *Real Academia da Diversidade*, *Amor a feixes*, *Perfectamente imperfectas* e *S.O.S.*

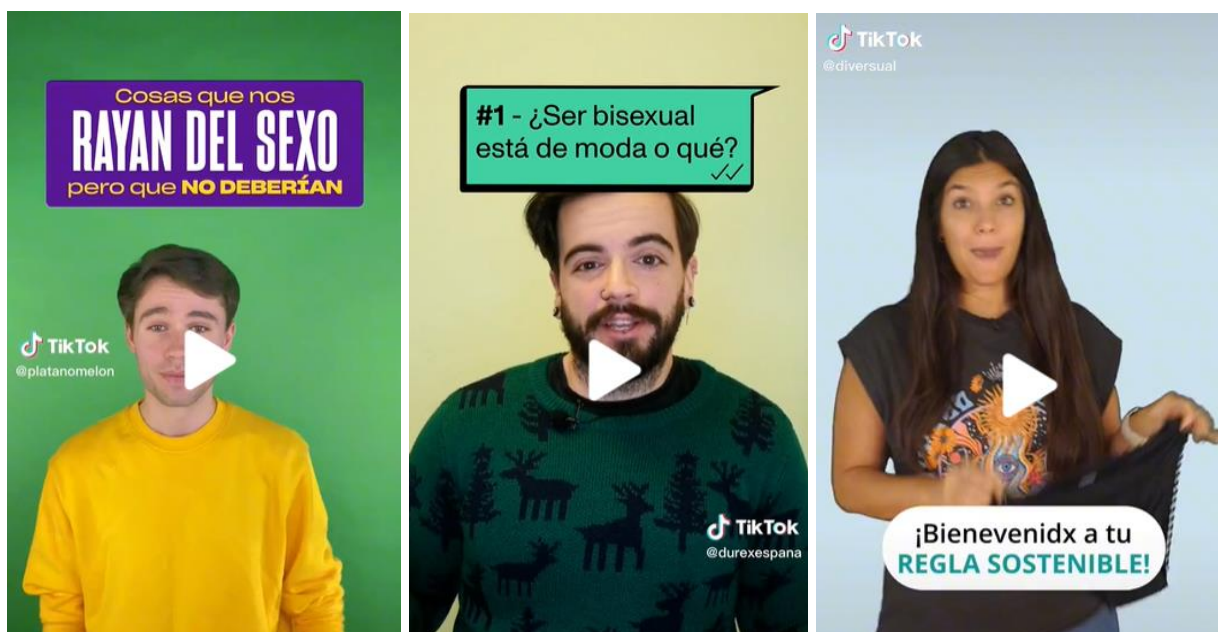
Seis destes elementos van acompañados duns pequenos paneis onde se contextualiza a peza, co obxectivo de facilitar a comprensión e na que ademais se explica como acceder á publicación en TikTok que amplía a información que aborda o elemento expositivo.

Pola contra, a peza expositiva *Real Academia da Diversidade* non dispón de panel axunto e os dez elementos que a forman son colocados de xeito permanente no centro educativo, polo que non se recollen ao finalizar a exposición.

Os vídeos son realizados internamente e protagonizados por unha persoa referente entre a mocidade como pode ser o cómico [Pablo Meixe](#). A súa duración ronda os 60 ou 90 segundos, e o estilo comunicativo é natural e cun pequeno toque gracioso.

Exemplos de referencia para a creación dos vídeos:

[Platanomelon](#) | [Diversual](#) | [Durexespaña](#)

A exposición é itinerante, polo tanto todos os materiais son ideados tendo en conta a condición de ser transportados facilmente dun lugar expositivo a outro. Neste sentido todos están elaborados tendo en conta o seu pregado, mínimo peso e alta resistencia. Outro factor importante na creación destes elementos é a sostibilidade dos materiais, polo que se prioriza a súa elaboración con materias de baixa pegada medioambiental, e contemplando a posibilidade de que algúns deles se poidan reutilizar noutros proxectos (marcos, enganches, etc).

Ademais para facilitar a accesibilidade aos diferentes contidos da exposición: os paneis explicativos están deseñados para que inclúan o sistema braille e os vídeos serán subtitulados.

A continuación descríbese cada unha das pezas expositivas:

Imaxe 1. Bosquexo da peza expositiva Diverxidade. Autor: Miguel Morán². 2023.

DIVERXIDADE

Esta é a peza principal que dá a benvida á exposición. Está realizada polo pintor e muralista galego Alejandro Mosquera.

Temática que trata

Normalización da diversidade de xénero e sexo-afectiva.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

Obra pictórica orixinal realizada sobre pergamiño.

Panel que acompaña

Igual de diferentes. Igual de diversas. Máis info no Tiktok @diverxidade. (+código QR).

Localización

Entrada do centro.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

3x2m | Pintura orixinal de Alejandro Mosquera sobre pergamiño.

² A autora agradece a Miguel Morán Gueimonde a súa colaboración no proxecto, xa que realizou os bosquexos das sete pezas expositivas seguindo as indicacións pertinentes.

Imaxe 2. Bosquexo da peza expositiva Muro dos prexuizos. Autor: Miguel Morán. 2023.

MURO DOS PREXUÍZOS

Temática que trata

O acoso escolar e as consecuencias dramáticas dos prexuizos e da violencia estética, homofóbica e transfóbica.

* O día da recollida da exposición programase unha intervención de peche da exposición con esta peza, que consiste en que unha ou dúas aulas do centro axuden a desmontar o muro, como símbolo de que entre todas somos capaces de derrubar ese molesto e perigoso “muro dos prexuizos”.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

Conxunto de cubos de cartón personalizados cun deseño que simula estar empapelados con noticias sobre violencia transfoba, homófoba e estética*. Ao carón deste muro instálase unha caixa coa mensaxe “deixa aquí os teus prexuizos, medos ou inquiredanzas” para fomentar a participación activa da mocidade na exposición.

Panel que acompaña

O poder das palabras. É hora de baleirarse dos prexuizos! Máis info no Tiktok @diversidade. (+código QR).

Localización

Algún corredor próximo ás aulas.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

2x2m | 25 cubos de cartón de 40x40x40cm personalizados a cor (montables-desmontables)+ 25 pesos de 500g.

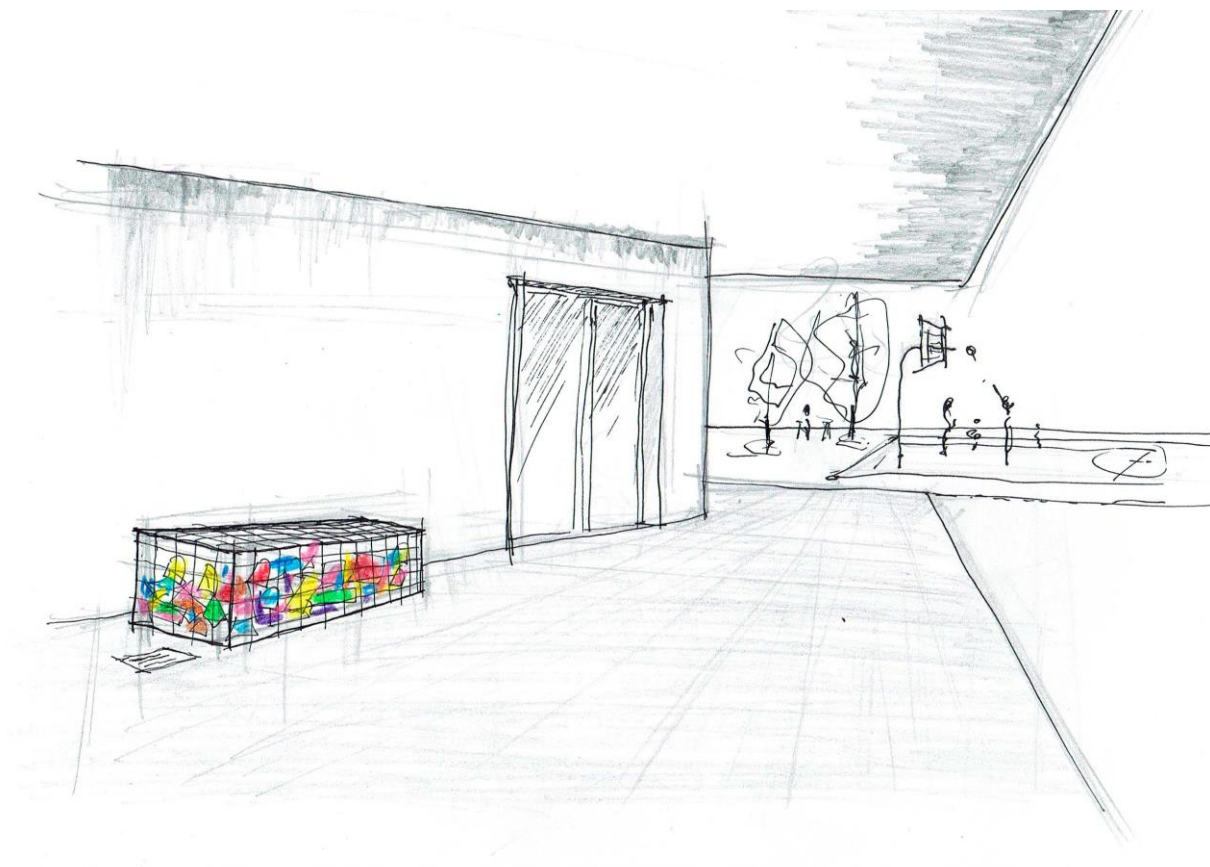
Xustificación do elemento expositivo

Tal e como explica José Luís Ferrándiz, coordinador de Educación de FELGTB, “en moitas ocasións, as agresións contra o alumnado non se producen por ser membros do colectivo LGTBI se non por ter unhas características físicas ou un comportamento diferente ao socialmente asociado ao seu xénero”. E debido a estes valores limitadores dos modelos de masculinidade e feminidade tradicionais, non é raro atopar patios que continúan facendo da cancha de fútbol un espazo excluínte.

Moitas das persoas cunha identidade sexual e de xénero diferente ao establecido socialmente como “normal” son obxectivo da violencia e acoso escolar. Estas actitudes discriminatorias son producidas en gran medida pola concepción estereotipada dos modelos de feminidade e masculinidade. De feito as persoas cunha expresión de xénero afastada dos patróns establecidos son máis propensas a sufrir acoso e violencia.

Ademais, a construción da identidade feminina foi a que sufriu historicamente as consecuencias máis graves da cultura heteropatriarcal, polo que eliminar as barreiras dos modelos tradicionais do feminino e masculino favorece tamén á erradicación da violencia machista.

Esta peza invita á reflexión sobre as graves consecuencias da violencia homófoba, transfoba e estética nas vítimas que as sofren. Co fin último de promover a erradicación dos prexuízos nos que se suxeitan estas actitudes discriminatorias, pois se somos parte do problema tamén somos parte da solución.

Imaxe 3. Bosquexo da peza expositiva Non podo vivir sen-# min. Autor: Miguel Morán. 2023.

NON PODO VIVIR SEN # MIN

Temática que trata

Deconstrución do mito de amor romántico e os roles de xénero que perpetúan a desigualdade e a violencia.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

Banco de malla de aceiro inox con películas sobre “amor romántico” dentro. Na madeira superior están pintadas as seguintes frases:

NON PODO VIVIR SEN TI MIN.

Que non che conten películas.

Amor sen liberdade, non é amor.

Panel que acompaña

Rebélate e racha cos mitos tóxicos sobre o amor. Máis info no Tiktok @diverxidade. (+código QR).

Localización

Zona de recreo, en espazos de encontro entre a mocidade máis afastados das miradas das persoas adultas do centro.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

120x40x50cm | 1 arriate de gaviones de 120x40x50cm + 1 táboa de madeira de 124x42cm + Películas en VHS variadas + Caixas de transporte + Pintura

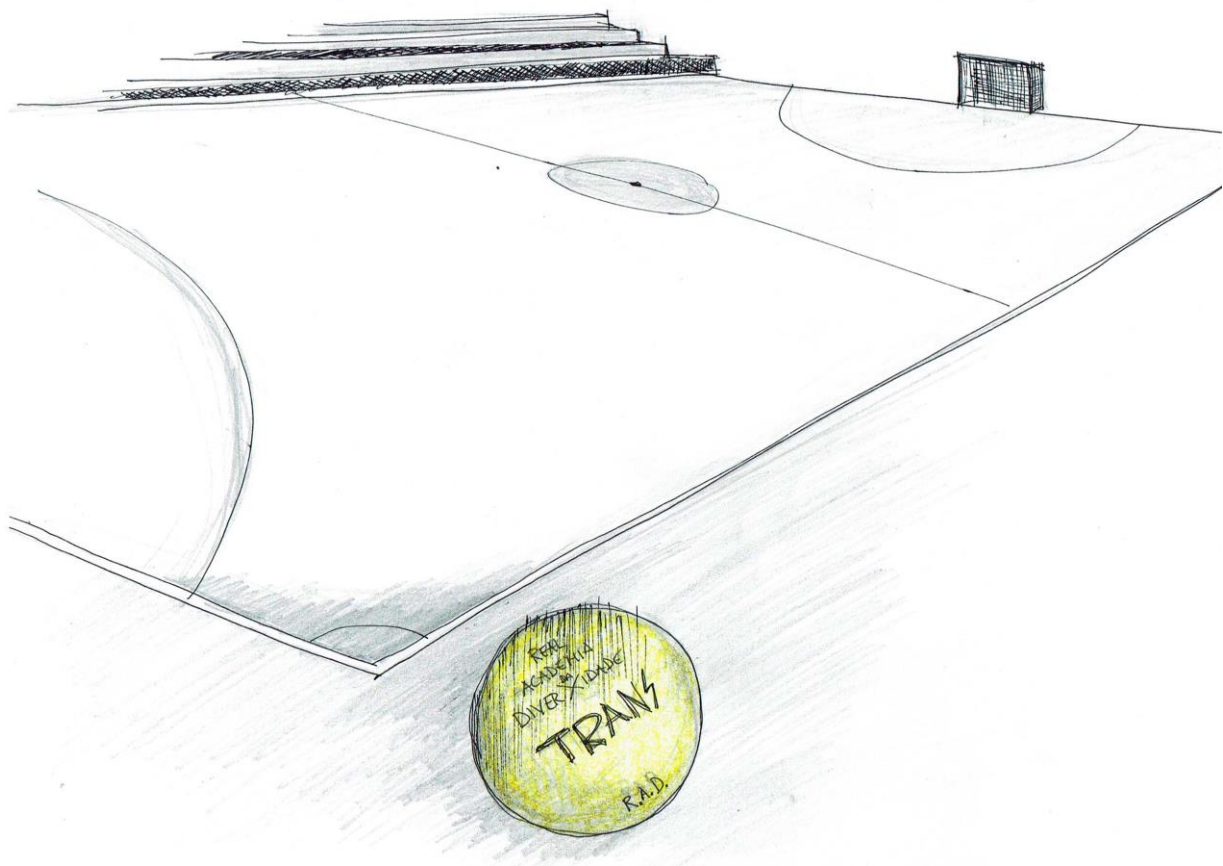
Xustificación do elemento expositivo

La bella y la bestia, *La Sirenita*, *Blancanieves*, *El Diario de Noah*, *Pretty Woman*... son moitas as películas con historias “románticas” que vemos dende a máis curta infancia. Tristemente, en demasiadas ocasións esta industria audiovisual vende o amor a través de mitos ~~románticos~~³ tóxicos onde en realidade o bo amor escasea. Príncipes azuis ~~idealizados~~ posesivos, princesas ~~telas de amor~~ dependentes e controladas... Estas películas de relacións drama-amor transmiten mensaxes tan perigosas como as de “todo por amor”, “as que pelexan, deséxanse”, “do amor ao odio hai un paso”, “sen ti non son nada”, e mitifican unha violencia pasional que xustifica comportamentos claramente abusivos onde as relacións se establecen dende a desigualdade.

A reprodución continua deste mito do amor romántico fomenta e normaliza unhas relacións tóxicas e en desigualdade, cunha clara subordinación da mulleres ante o papel activo e dominante dos homes. A través deste discurso constrúíronse outro mitos que axudan a consolidar a idea de que o amor e o maltrato son compatibles, o que dificulta unhas relacións xustas baseadas na equidade e a liberdade, o que supón un factor de risco moi alto para a propagación da violencia machista.

O amor é unha construción cultural, e tal como se aprende, pódese desaprender. Liberar o amor do drama e do patriarcado é posible. Esta peza pretende que a mocidade detecte e desmonte os actuais e abafantes mitos tóxicos do amor romántico, e se cuestione a validade dos roles de xénero que o actual modelo cultural promove.

³ O riscado de algunhas das palabras deste texto están feitas de forma consciente, en referencia ao título desta peza expositiva.

Imaxe 4. Bosquexo da peza expositiva Real Academia da Diversidade. Autor: Miguel Morán. 2023.

REAL ACADEMIA DA DIVERSIDADE

Temática que trata

Visibilidade da diversidade de xénero e sexo-afectiva.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

10 vinilos circulares de cores variadas. Cada un describe o significado de palabras relacionadas coa diversidade de xénero e sexo-afectiva.

Panel que acompaña

Ningún

Localización

Espazos varios en consenso co centro educativo pois van a quedar alí de xeito permanente unha vez finalice a exposición. Ideas: espello aseos, chan da pista de fútbol, porta/cristaleira da entrada do centro (á vista das familias), corredor entre as aulas.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

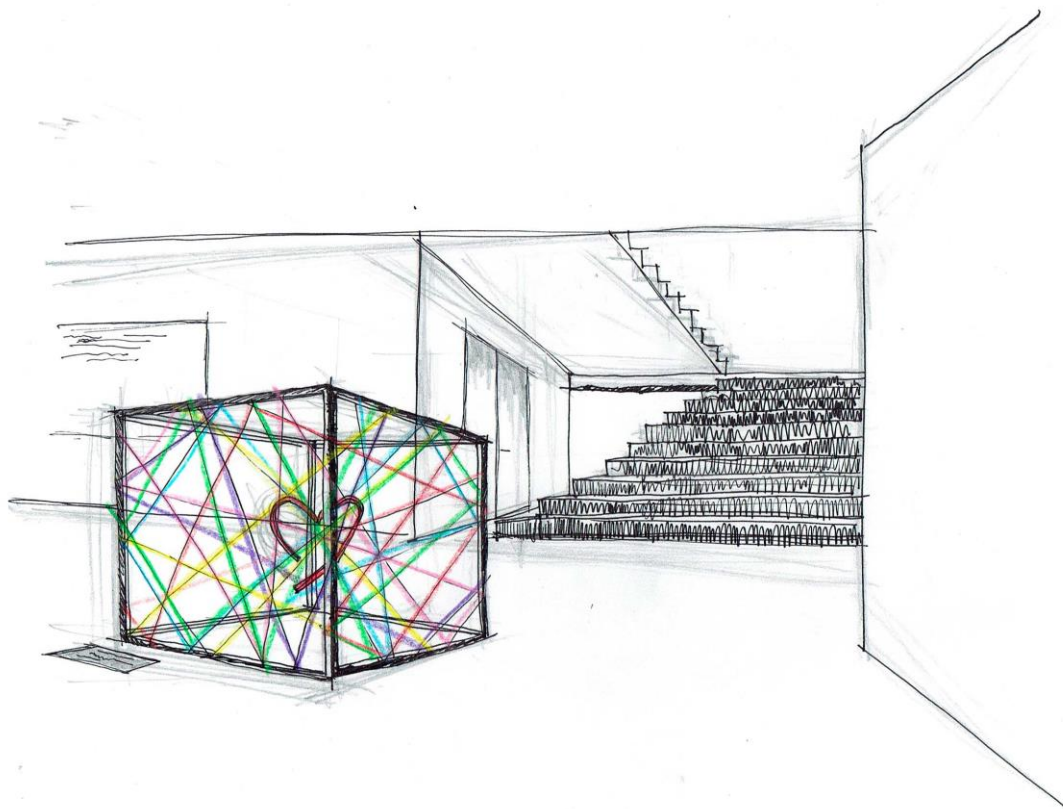
10 vinilos de 30cm de diámetro.

Xustificación do elemento expositivo

A linguaxe non é neutra, pois constrúese de xeito cultural por persoas e como tal reflicte un contexto social e a visión do mundo dominante. Somos o que falamos e as cousas son como as contamos, de aí a importancia de visibilizar e nomear a realidade diversa na que vivimos. O que non se di, non existe e o silencio convértese no principal cómplice da reprodución da discriminación (Pichardo, 2015, p.15).

Certamente a discriminación entre persoas comeza tamén nas palabras, pois o uso de linguaxe sexista, homófoba ou tránsfoba é tamén un lexitimador da cultura heteropatriarcal e non deixa espazo á diversidade. Polo tanto o uso da lingua é unha potente ferramenta de cambio, xa que “a acción individual fai a colectiva, e se eu cambio a linguaxe cando me comunico é un primeiro paso cara un movemento social xeral”, apunta a orientadora M.F. referíndose á necesidade de empregar linguaxe inclusiva dentro das aulas xa que afirma que non é habitual que fóra das materiais de lingua se faga fincapé na inclusión de forma constante. Un exemplo desta ausencia de transversalidade é a linguaxe usada polo profesorado onde M.F nos relata un suceso recente dentro do instituto onde actualmente exerce: “houbo un alumno que ante o uso xeral do masculino na aula por parte dun profesor que dixo “alumnos” levantou a man para interpelalo e engadir “alumnos e alumnas”, e este en lugar de reflexionar contestoulle que xa debería saber que o masculino incluía a todos e todas”.

Pensamos con palabras, e coñecemos a realidade a través da representación simbólica que facemos dela mediante a linguaxe nas súas múltiples formas: escrita, oral, visual, xestual... En definitiva, a linguaxe constrúe un soporte de pensamento, e esta peza é un convite a coñecer o mundo diverso que nos rodea e o xeito correcto de nomealo.

Imaxe 5. Bosquexo da peza expositiva Amor a feixes. Autor: Miguel Morán. 2023.

AMOR A FEIXES

Temática que trata

Diversidade na identidade e orientación sexo-afectiva.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

A base é un cubo de perfíles de aceiro. No centro do cubo hai un corazón de neon do que saen e se mesturan tiras de fío groso de diferentes cores e se enganchan aos lados do cubo.

Panel que acompaña

Todo o que sentes está ben. Hai moitos modos de querer, pero todos saen do mesmo lugar e son fermosos por igual. Máis info no Tiktok @diverxidade. (+código QR).

Localización

Corredor do centro.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

150x150x150cm

- Perfíles de aceiro cor negra
- 10 nobelos de fío groso de fieltro
- 1 corazón de neon
- Parafusos
- 4 pesos de 5kg

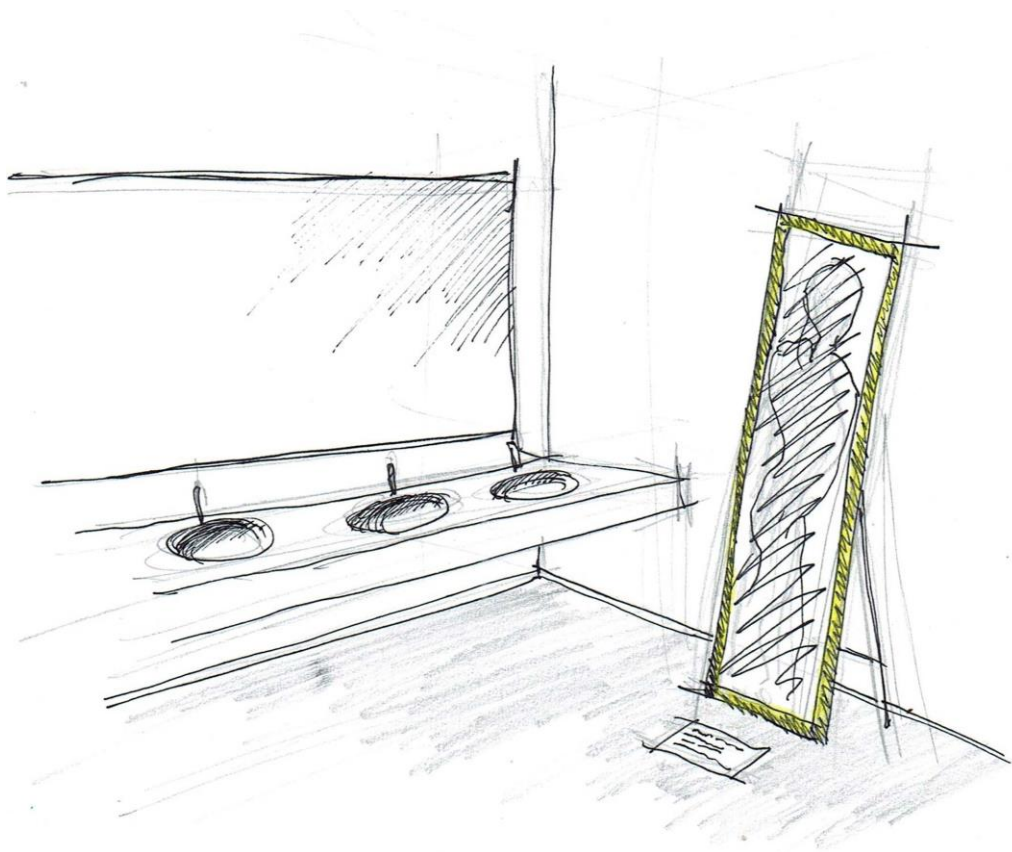
Xustificación do elemento expositivo

A presunción de heterosexualidade presente na sociedade é tamén unha realidade dentro dos centros educativos. Para asegurar o desenvolvemento libre da mocidade é preciso construír espazos sociais onde a diversidade sexa a norma e nos que a mocidade poida expresar a súa identidade sexual de forma segura e sen medo ao rexeitamento e á discriminación. Ademais, a orientación sexual non é estable por norma e moitísimas persoas experimentan desexo por persoas de diversos xéneros en momentos diferentes da vida (Olid, 2019, p. 37).

A orientadora M.F. apunta que actualmente “só se expresa o hetero, o resto sénteno e non o expresan de maneira pública. Se sucede é moi puntual”, ao que o profesor X.C. afirma que “o instituto non é un lugar completamente seguro, a proba é que dende que traballo non vin unha soa parella gai de homes mostrándose como tal dentro do instituto. Se un gay de 17 anos non se atreve a saír do armario dentro do instituto é por algo, porque existe unha violencia invisible que che di: coidado se es gai, poden pasarche cousas malas. Se te mostras, quedas marcado, a túa vida comeza a ser distinta, polo tanto non está normalizada a homosexualidade”.

En maior ou menor medida, todas fomos educadas nunha sociedade heteropatriarcal, polo tanto para poder reconstruír esta realidade e erradicar a homofobia debemos abordar o asunto dende un plano individual e tamén colectivo. Para loitar contra o estigma, a discriminación e o acoso, debemos visibilizar e normalizar a diversidade, de modo que calquera persoa se sinta segura para expresarse e vivir en liberdade.

Esta peza non pretende dicirlles como teñen que ser nin sentir, pero si recordarlles que son libres de ser e sentir como cada quen desexe.

Imaxe 6. Bosquexo da peza expositiva *Perfectamente imperfectas*. Autor: Miguel Morán. 2023.

PERFECTAMENTE IMPERFECTAS

Temática que trata
Violencia estética e dismorfia corporal.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

Espello deformador da imaxe.

Panel que acompaña:

Non, este non é o teu corpo.
O que ves a través dos filtros de Instagram tampouco.
Máis info no Tiktok @diverxidade. (+código QR).

Localización

Un dos aseos “femininos” do instituto.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

150x150x150cm | Un espello deformador da imaxe.

Xustificación do elemento expositivo

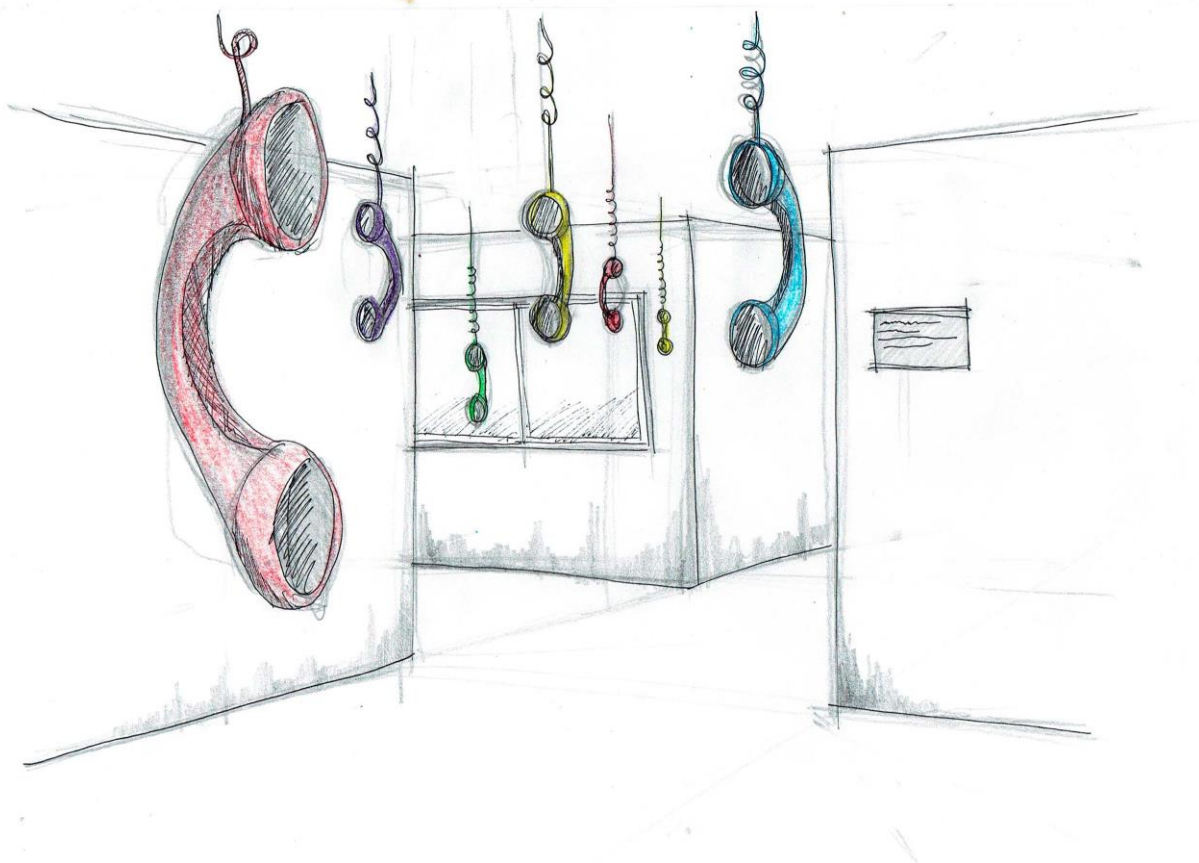
Toda a tiranía da beleza, as opresións para que o noso corpo se axuste a un rol de feminidade e masculinidade establecido, a medición da nosa valía en función do grado no que encaixamos no canon estético... todas estas cuestións materializase hoxe nos *likes* das redes sociais. A imposición destas normas de estética e xénero crean unha longa lista de requisitos físicos que debemos cumprir par ser “aceptables” fomentan a comparación continua entre corpos e a procura constante desa suposta “perfección” coa que alcanzar a tan ansiada validación social, pero que afecta gravemente á nosa aceptación e seguridade. Un panorama social cada vez máis rápido e altamente tecnolóxico que che di a través de filtros como debería ser a túa cara e como non, sen darche nin tempo a reflexionar o porqué. Está mal-hai que cambialo é un binomio co que a mocidade convive a diario e que afecta á súa autoestima.

Filtros, filtros e máis filtros. É habitual que gran parte da poboación, non só a mocidade, sinta angustia e frustración cando se mira a un espello despois de verse na pantalla do móbil con filtros “de beleza” -analizar que se chamen así daría para unha análise ampla na que agora non nos centraremos- que adaptan o corpo real aos ideais de beleza imposto polos patróns culturais establecidos na época. Filtros que fomentan uns canons de beleza inalcanzables e que están manchados de grandes doses de gordofobia, racismo e clasismo. Filtros que nos poñen grandes pestanas, pel sen imperfeccións, labios aumentados e brillantes... e que modifican a nosa propia percepción do corpo ata deformar a imaxe mental que temos de nós mesmas. Filtros que nos proporcionan unha versión irreal de nós sobre unha pantalla e que cando desaparecen na vida real podemos chegar a sufrir trastornos como a dismorfia corporal.

Ademais, o informe *Más allá de los números: poner fin a la violencia y el acoso en el ámbito escolar da Unesco (2019)* indica que esta violencia estética é exercida con maior frecuencia ás mulleres: un 63% concretamente. Unha grave problemática cunha presión constante para lograr o corpo e a cara cos que encaixar (someterse) nos patróns culturais heteropatriarcais establecidos. Pero unha sociedade obsesionada coa delgadeza das mulleres non está preocupada pola súa beleza, se non pola súa obediencia (Naomi Wolf, 2020).

A imposición dun corpo normativo reduce a nosa valía persoal ao físico. Unha cultura da vergoña corporal que xunto coa norma socio-cultural capitalista contribúen a afianzar a industria da beleza como unha das que máis diñeiro moven no mundo. Ademais dos efectos individuais na saúde física e mental desta presión estética (trastornos por TCA, dismorfia corporal, entre outros), hai unha consecuencia social que é a violencia exercida a aquelas persoas que quedan fóra dos canóns de beleza establecidos. Esta discriminación e acoso pola aparencia -tamén chamada *body shaming*- está cada vez máis estendida debido ao auxe das redes sociais, pois é aquí onde a través da comparación e propagación duns canons de beleza se sinalan constantemente de forma directa ou indirecta as “imperfeccións” corporais de quen non está dentro da norma, e que afecta altamente á nosa aceptación e autoestima.

Primeira norma: quererse. Esta peza quere promover a desmitificación dos canóns de beleza nos que se fundamenta a presión estética, e fomentar que a mocidade se reconcilie co seu corpo e aprenda a respectalo e quere-lo como tal.

Imaxe 7. Bosquexo da peza expositiva S.O.S. Autor: Miguel Morán. 2023.

S.O.S

Temática que trata

Prevención, detección e denuncia da violencia.

CARACTERÍSTICAS DA PEZA

Teléfonos de diferentes cores caen do teito.

Panel que acompaña

Non quedes calada. Ante o acoso: fala, actúa, denuncia. Máis info no Tiktok @diverxidade. (+código QR).

Localización

Espazo próximo á biblioteca ou un corredor transitado no recreo.

Medidas e materiais necesarios para a súa elaboración

130x60cm | 10-12 teléfonos antigos + Pintura de cores + Soportes e cravos autoadhesivos temporais para 10kg.

Xustificación do elemento expositivo

Aínda que os mecanismos de detección, sensibilización, denuncia e o acompañamento evolucionaron positivamente nos últimos anos, máis da metade das vítimas non denunciou á policía os delitos porque, entre outras causas: teñen medo a facerse visibles como persoas LGTBIQ+ na súa contorna, descoñecen ou desconfían do procedemento a seguir nas institucións pertinentes para a denuncia, teñen medo a represalias por parte das persoas agresoras ou non perciben a violencia sufrida pola súa identidade (FELGTB, 2021, p. 30).

O silencio da vítima é un dos principais problemas á hora de detectar o acoso. Polo tanto, para poder protexela e frear este acoso é fundamental que a persoa acosada sinta que está acompañada e fortalecer a súa confianza na familia e o profesorado. Igualmente, dende o exterior non debemos tolerar nin normalizar estas agresións e hai que actuar en canto se produce porque se non, o acoso faise viral e medrará exponencialmente. Por iso é esencial que estas agresións, tanto directas como indirectas, non sexan toleradas e que as persoas que as presencien manifesten explicitamente o seu rexeitamento e apoio á vítima.

A aparición do mundo dixital, sobre todo das redes sociais, supuxeron un apoio e punto de contacto con asociacións onde informarse e pedir axuda. Porén, a través deste mesmo espazo dixital, as persoas que forman parte do colectivo LGTBIQ+ sofren un maior ciberacoso debido á súa orientación sexual ou identidade de xénero. Unha enquisa realizada por FELGTB (España) en colaboración con outras 8 entidades europeas, indica que casi un 70% de persoas LBTBIQ+ foron insultadas ou ameazadas nalgún momento a través das redes sociais. En concreto, as persoas agredidas a través de internet foron insultadas (95%) e ameazadas de violencia física (57%), e de revelar a súa orientación sexual ou identidade de xénero (29%). Ademais, o 27% recibiu ameazas de agresión sexual e o 31% de morte. No 54% dos casos, a persoa/s agresoras eran anónimas ou descoñecidas para a vítima.

O coordinador do grupo de Educación de FELGTB, José Luis Ferrándiz declara: “non debemos demonizar as redes sociais xa que son uns axentes socializadores moi bos, pero é imprescindible que tanto o profesorado, como as familias e o resto do alumnado estean alerta para previr, detectar e denunciar este tipo de comportamentos violentos”.

O dano destas agresión físicas ou dixitais afectan de forma profunda á saúde mental das vítimas, chegando incluso ao suicidio, polo que esta peza pretende poñer o foco na importancia da prevención e detección temperá destas situacións para evitar na maior medida posible o sufrimento da vítima e reducir as consecuencias negativas no seu desenvolvemento.

2.7 IDENTIDADE DE MARCA

O nome do proxecto, *DiverXidade*, é un xogo de palabras entre “diversidade” -que engloba de forma xeral a temática do proxecto- e a letra “X” usada en moitas ocasións para representar a incógnita, o descoñecido ou o prohibido: cuestións que se pretenden abordar nesta exposición. De feito, nas acepcións da letra xe que recolle o dicionario existe o seguinte significado: signo que substitúe o nome propio dunha persoa, ben porque se ignore ou porque se queira ocultar.

Ademais, os seres humanos e a maioría do resto dos mamíferos teñen dous cromosomas sexuais (X e Y) e a súa combinación determina o sexo dunha persoa. O sexo asociado ás mulleres ten dous cromosomas X nas súas células, mentres que o sexo asociado aos homes ten unha X e unha Y. Polo tanto, o cromosoma X é compartido en ambos dous sexos e este representa un elemento común, que o proxecto toma como símbolo dunha igualdade que implica a todas por igual.

Imaxe 8. Logotipo principal do proxecto. Creación propia. Andrea Maseda.2023.

Por outro lado, en calquera proxecto é importante marcar unha liña estética recoñecible que se adapte ao público obxectivo do mesmo. No caso de *DiverXidade* quérese atraer o interese da mocidade, polo que a procura dunha identidade e estilo comunicativo desenfadado será clave para conectar e xerar o impacto que se busca. En relación con isto, tivéronse en conta as seguintes premisas para elaborar o logotipo do proxecto:

1. Integrar a esencia do proxecto: diversidade. A “X” está creada con formas diversas en tres cores diferentes. As formas rectas da X significan a “normalidade”; as liñas en zigzag que se sobrepoñen nun dos seus lados fan referencia á busca constante e cambios procesuais; e os puntos soltos colocados a diferentes distancias das liñas rectas aluden a aquilo que se sitúa fóra da “norma”.
2. Simplicidade, contraste e potencia. Crease un só elemento con forza, a “X”, para que por comparación esta destaque e acade maior personalidade ao lado do resto de letras de tipografía simple que a acompañan.
3. Versatilidade e adaptabilidade a diferentes formatos. A súa simplicidade favorece a capacidade de adaptación a distintos soportes, formatos e tamaños. Ao mesmo tempo, xéranse outras versións do logo con pequenas modificacións que se axustan á posible necesidade de inserilo en fondos de cores onde o orixinal non contrasta suficientemente.

2.8 PROCESO DE MONTAXE DA EXPOSICIÓN

A montaxe e recollida da exposición é realizada os luns, salvo excepcións por festivos. Na programación inténtase que as semanas expositivas sexan continuas, pois desmontar e volver montar no mesmo día minimiza os custos (km e salarios) e o esforzo xa que os materiais móvense directamente de instituto a instituto e non temos que facer unha descarga e carga intermedia.

Fases:

1º Desprazamento ao instituto.

2º Recoller exposición: A recollida en cada centro será realizada a primeira hora da mañá dos luns, cunha duración aproximada de 2,5 horas.

Todas as pezas artísticas serán revisadas para detectar posibles deterioracións que precisen ser arranxadas. Os danos menores poderán ser amañados ao momento cos diferentes aparellos da caixa de ferramentas. Non obstante, para problemas maiores retírase esa peza e lévase ao taller onde foi creada para arranxarse. Isto implicaría que esta peza sexa instalada un día máis tarde, polo que se tería en conta á hora de compensar a súa ausencia temporal dalgún outro modo ou cun desconto na facturación da exposición.

3º Desprazamento ao instituto.

4º Montar exposición: A montaxe en cada centro execútase a primeira hora da tarde dos luns, cunha duración aproximada de 4 horas.

Infraestrutura necesaria:

- Furgoneta ou coche amplo con espazo de carga de mínimo 110x120cm.

- Caixa de ferramentas con: Tesoiras, martelo de goma, alicate, xogo de desparafusadores, chave inglesa, xogo de chaves Allen, parafusos reposto, nivel de burbulla, cinta métrica, cinta de dobre cara, pilas AA, colga-cadros adhesivo para 50kg.

- Chuvasqueiro e lona axustable que, en caso de choiva, tape as pezas artísticas no momento de ser transportadas.

Almacenamento:

Se hai algunha semana onde a exposición non viaxa directamente dun instituto a outro, esta será gardada temporalmente nun almacén e aproveitarase para facer os amaños e melloras pertinentes.

Persoal necesario:

A concepción e produción da exposición creouse tendo en conta que esta é xestionada no día a día por unha soa persoa. De modo que os pesos, manexo e montaxe dos diferentes materiais da exposición están adaptados a esta circunstancia.

2.9 PROBA PILOTO

Como ferramenta de análise da eficacia da exposición, realizouse unha proba piloto nun instituto dende o 25 ao 31 de xaneiro.

Características do centro educativo:

Número total de alumnado: ao redor dos 300.

Niveis educativos: ESO, Bacharelato e FP.

Situación xeográfica: Zona rural da comarca da Terra Chá na provincia de Lugo.

Neste experimento previo só se instalaron dúas pezas expositivas, as cales estaban elaboradas con materiais de menor calidade que os planificados para a exposición final. Mais, esta proba piloto cumpre cos obxectivos de:

1. Comprobar a operatividade na instalación e recollida das pezas.	3. Detectar melloras no impacto e comunicación das pezas expositivas.
2. Analizar o grado de aceptación da exposición por parte do alumnado.	4. Coñecer o interese por parte da dirección e profesorado do centro educativo en solicitar a exposición completa para o próximo curso escolar.

Para chegar a todos estes resultados formulados nos obxectivos, ademais da observación directa os días de montaxe e recollida da exposición piloto, realizamos unha enquisa e valoración final á vicedirectora do centro coa que recoller as impresións xerais do alumnado, do profesorado e do equipo directivo. Deste xeito concluímos:

1. A exposición despertou interese na mocidade. Durante os días que estivo instalada gran parte do alumnado se achegou curioso para ver de que se trataba. O día da instalación gran parte do alumnado se quedou mirando e lendo o contido, chegando incluso a debater un anaco mentres seguían camiñando sobre a temática que alí aparecía.
2. Dos cinco vinilos colocados en diferentes zonas do instituto, un deles “desapareceu” o segundo día da exposición, tal e como nos fixo chegar aviso a dirección do centro. Como podíamos intuír este vinilo tratábase do que facía alusión á homosexualidade, o cal estaba situado no pavillón onde xogan ao fútbol na hora do recreo.

Analizando este suceso concluímos que foi destruído de forma activa por parte dalgunha persoa, xa que a posibilidade de que caera só é imposible debido á alta fixación do mesmo, pois ademais estaba situado nun espazo lonxe da mirada do profesorado.

A non sorpresa en que se tratara deste vinilo é debido a que se trata dunha peza controvertida instalada de xeito consciente nese lugar concreto pola connotación que ten falar de homosexualidade dentro do fútbol. Polo tanto considerase oportuno seguir coa mesma estratexia, pero traballárase na posibilidade técnica de incluír a seguinte intervención: debaixo deste vinilo, colocar outro máis pequeno que poña “A diversidade non fai dano, o teu odio si ”, para que se alguén o arranca vexa esta mensaxe oculta.

3. Aumentar os vinilos da peza Real Academia da Diversidade. A súa creación é económica, e teñen un gran impacto entre a mocidade e demais persoas que frecuentan o instituto. O día da recollida unha nai estaba lendo o vinilo instalado na porta principal.

4. Detectáronse melloras na comunicación do proxecto como incluír información sobre o modo de acceder aos contidos en Tiktok sen usar o código QR, pois no instituto só se permite usar o teléfono para fins lectivos en presenza do profesorado, algo que o descoñecemento das normas concretas deste espazo expositivo non fixera ten en conta previamente.

5. A peza *Non podo vivir sen # min* foi usada como banco menos do esperado, xa que na zona onde estaba colocada había demasiado tránsito de persoas e polo tanto pouca privacidade. Polo que a futuro sería axeitado instalala nalgún espazo exterior de recreo onde sexa visible, pero menos próxima da porta que dá acceso ao patio.

Ademais detectouse que esta peza foi “menos comprendida” que a outra, debido a que nesta fase piloto non foi colocada a cartela que amplía a información e redirixe ao Tiktok. Polo tanto debemos procurar que estas cartelas breves sexan moi explicativas.

6. Ao recoller a peza *Non podo vivir sen # min*, atopáronse un total de tres notas en papel no seu interior. Intúese que foron escritas por alumnado e nelas poñía:

- “Belén e Tais”, dentro do debuxo dun corazón.
- “El que se enamora no lo nota, pero poco a poco se vuelve idiota”.
- Debuxo de cara sorrinte.

Esta participación activa coa peza por parte do alumnado, reforza e dá sentido á caixa dos prexuízos programada como parte da peza *Muro dos prexuízos*.

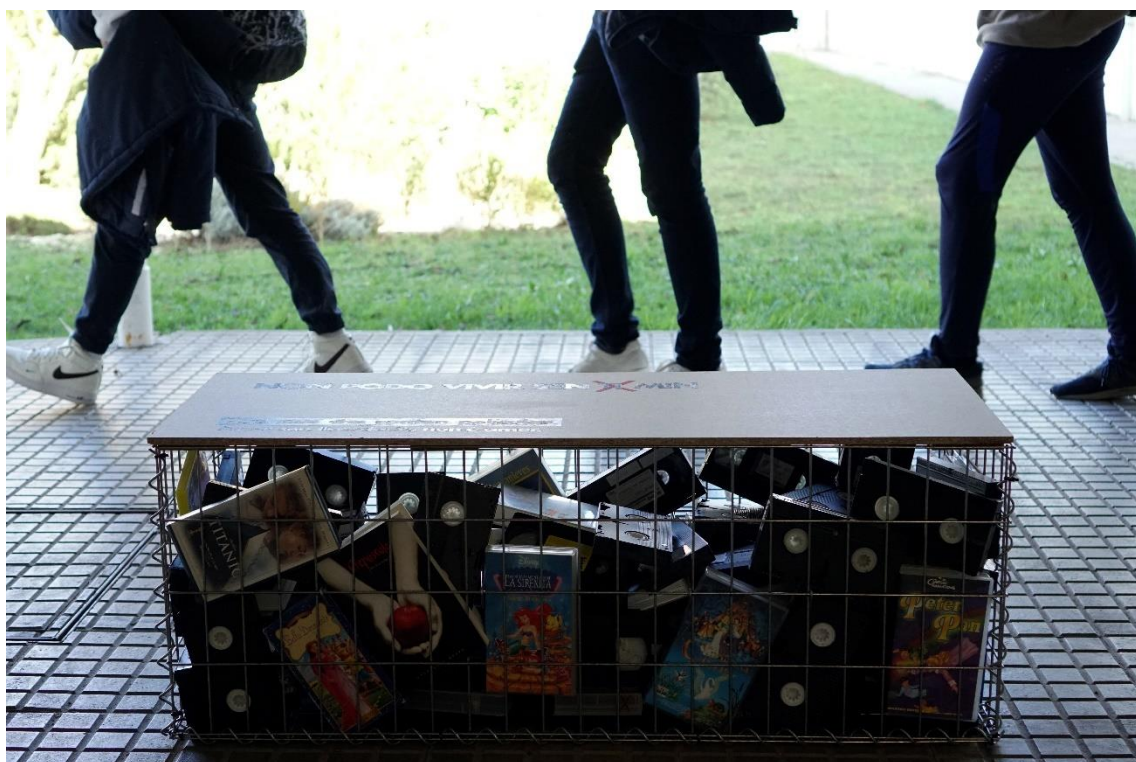
7. A dirección do instituto móstrase favorable a un posible interese na exposición. Comenta que estas dúas pezas lle pareceron pertinentes e interesantes, mais tería que ver o programa da exposición completa para facer a solicitude de xeito formal no vindeiro curso.

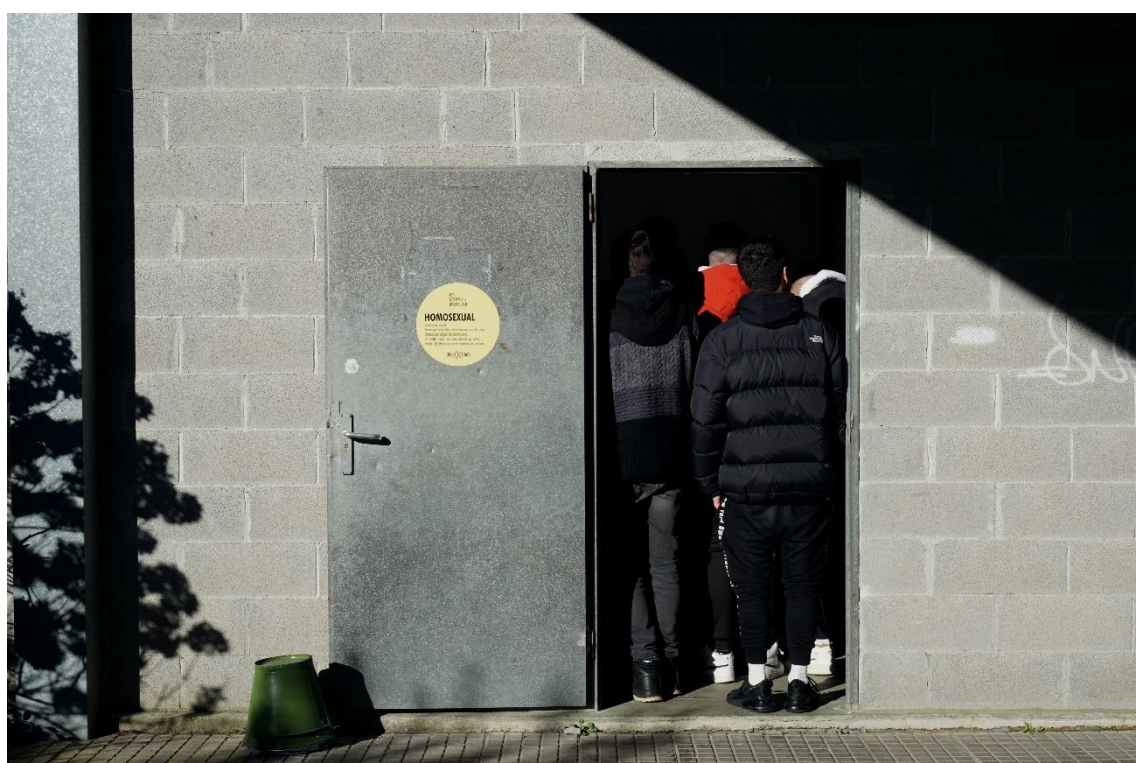
Imaxe 9. A peza Non podo vivir sen ti min instalada na proba piloto. Andrea M. 2023.

Imaxe 10. A peza Non podo vivir sen ti min instalada na proba piloto. Andrea M. 2023

Imaxe 11. A peza Non podo vivir sen ti min instalada na proba piloto. Andrea M. 2023.

Imaxe 12. Unhas das pezas da Real Academia da Diversidade instaladas na proba piloto. Andrea M. 2023.

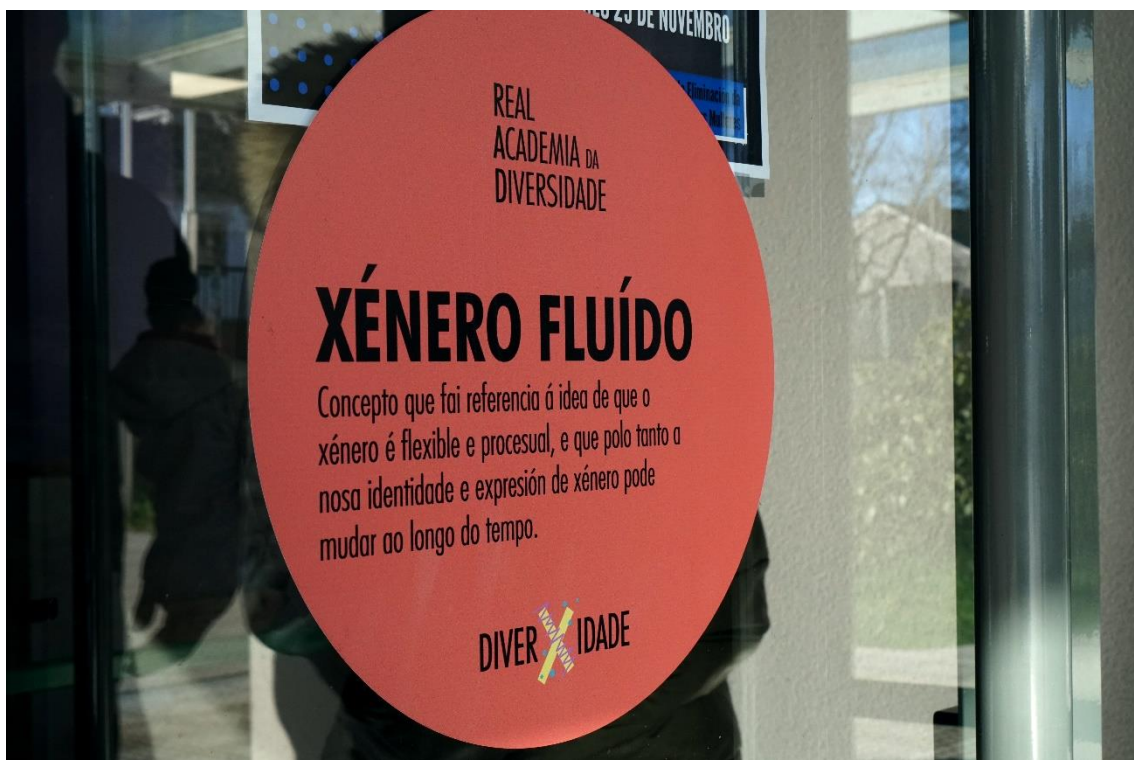
Imaxe 13. Unha das pezas da Real Academia da Diversidade instaladas na proba piloto. Andrea M. 2023.

Imaxe 14. Unha das pezas da Real Academia da Diversidade instaladas na proba piloto. Andrea M. 2023.

Imaxe 15. Unha das pezas da Real Academia da Diversidade instaladas na proba piloto. Andrea M. 2023.

Imaxe 16. Unha das pezas da Real Academia da Diversidade instaladas na proba piloto. Andrea M. 2023.

3. PRODUCCIÓN DO PROXECTO

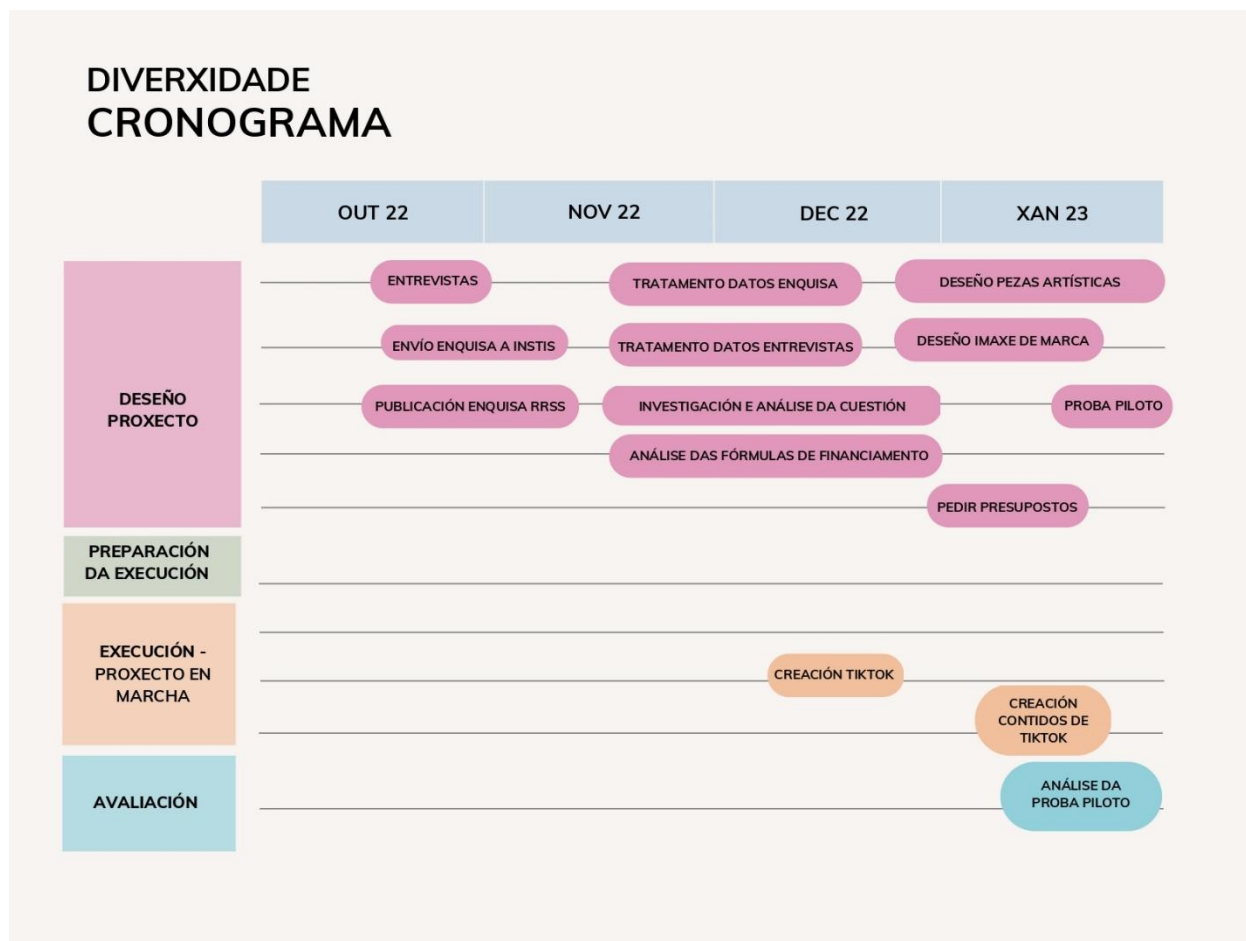
3.1 ORGANIZACIÓN E XESTIÓN DO PROXECTO

A exposición xestionase a través de Neocultivo Cultural, o proxecto sociocultural onde Andrea Maseda é a única compoñente do equipo de forma constante. Neste sentido, é Andrea Maseda a persoa responsable do proxecto, coordinando as áreas globais do mesmo e executando a súa gran maioría: deseño expositivo, deseño gráfico do proxecto, xestión da comunicación e reservas, montaxe e recollida en cada centro educativo, entre outras.

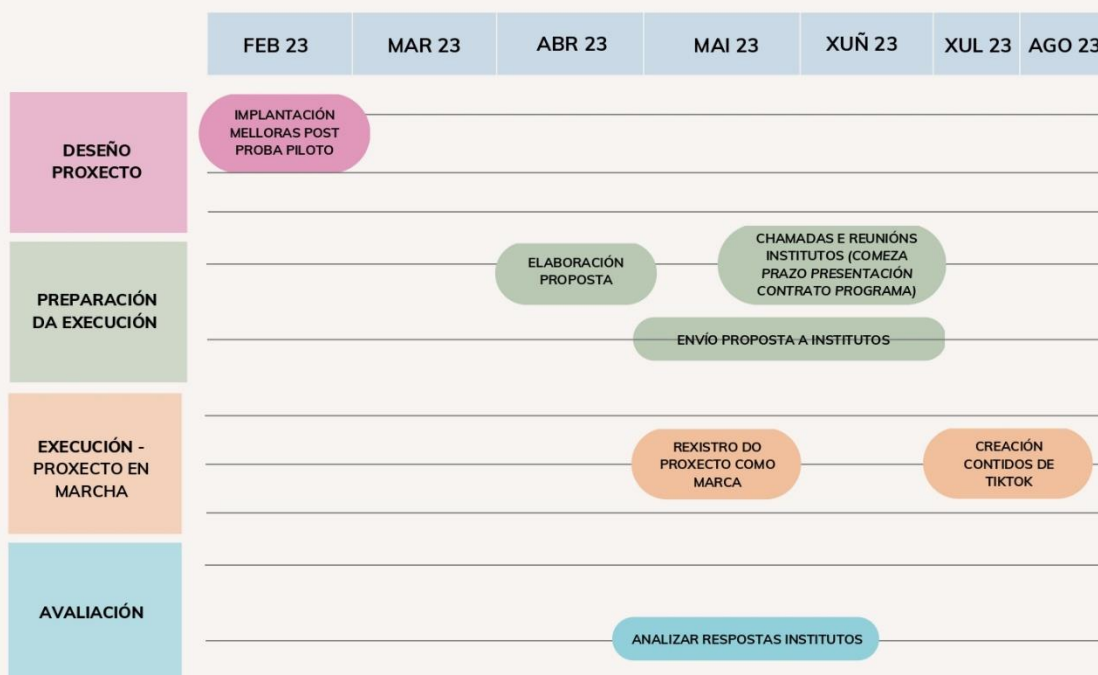
Porén, en momentos puntuais, apoíase en outras persoas ou empresas:

- Creación e mantemento de algunha das pezas expositivas.
- Montaxe e recollida da exposición. En función do calendario doutros proxectos de Neocultivo Cultural, unha persoa de apoio pode ser contratada de forma temporal para que realice estas tarefas baixo a súa supervisión e directrices.

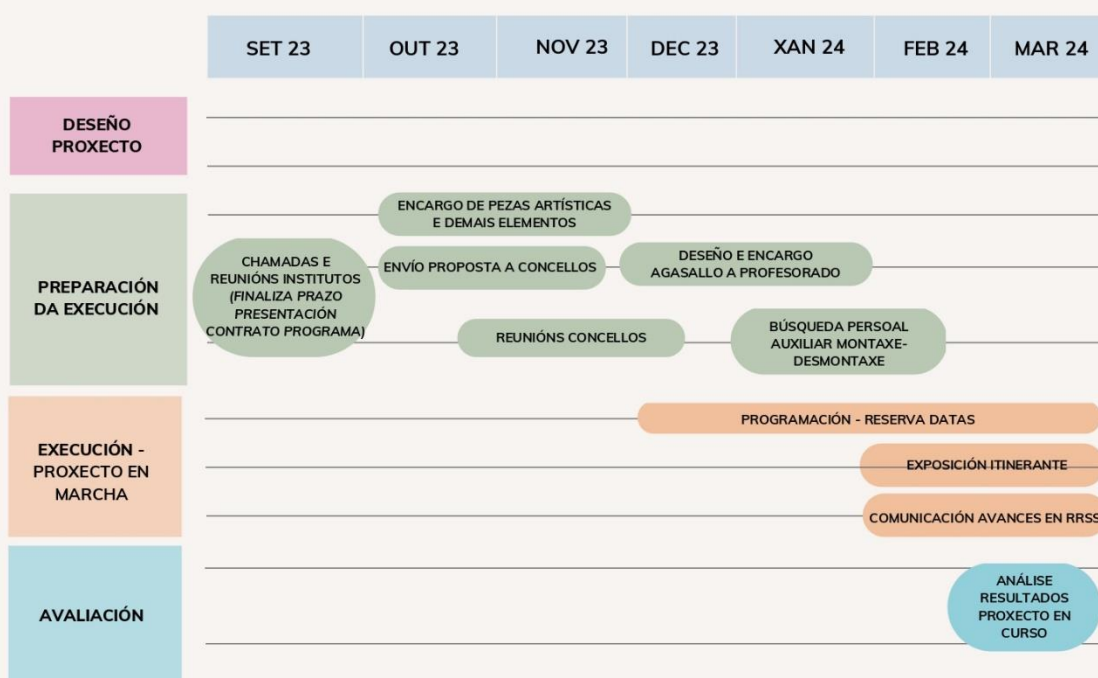
3.2 CRONOGRAMA

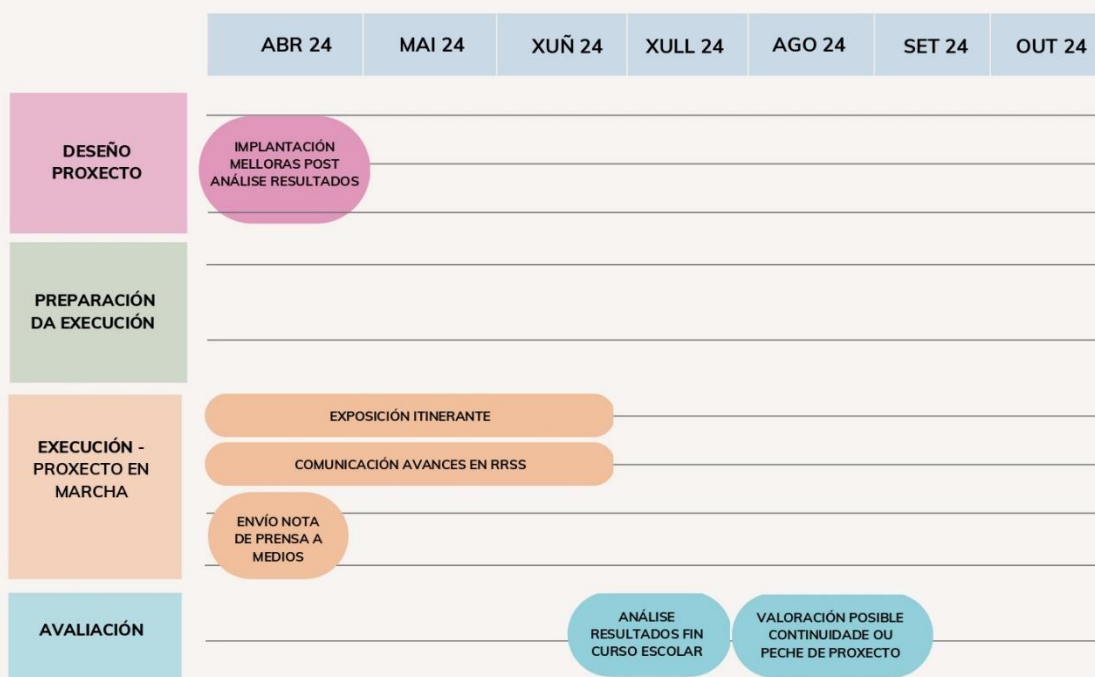
DIVERXIDADE CRONOGRAMA

DIVERXIDADE CRONOGRAMA

DIVERXIDADE CRONOGRAMA

3.3 PLAN DE COMUNICACIÓN

Para complementar unha correcta imaxe de marca, é preciso establecer un plan de comunicación axeitado e adaptado ás necesidades do proxecto que facilite a captación de interese no mesmo. De modo que, como o proxecto conta con dous públicos obxectivos diferenciados, contase tamén con dúas estratexias comunicativas diferentes que á vez se complementan entre elas.

Potenciais
financiadoras do
proxecto
(comunidade
académica e
administración
pública) e
sociedade en xeral

As informacións dirixidas a este conxunto céntranse nos seguintes obxectivos:

- Conseguir financiamento. É dicir, que os institutos, concellos e demais institucións decidan contar coa exposición dentro do seu programa.
- Difundir onde está a exposición cada semana, animando ás familias do alumnado a pasarse polo instituto a ver a exposición.
- Transmitir os avances e resultados do proxecto. É importante comunicar de forma periódica como está indo a exposición: a onde viaxou, impresións... tanto para que a sociedade en xeral sexa coñecedora do proxecto e dos valores que este promove, como para servir de gancho cara as propostas de financiamento.

De modo que as comunicacións con este público se realizara a través de:

1. Correo electrónico (neocultivocultural@gmail.com) e chamadas aos centros educativos e administracións públicas, para achegarlles a proposta expositiva.
2. Instagram de Neocultivo Cultural ([@neocultivocultural](https://www.instagram.com/neocultivocultural)) promotora do proxecto.
3. Notas de prensa a medios de comunicación en varias etapas do proxecto. Ver cronograma para información ao detalle.

Público final da exposición: a mocidade

Actualmente a maioría do alumnado usa medios electrónicos, polo que estas plataformas son unha oportunidade idónea para continuar a aprendizaxe e que estes reciban educación en diversidade afectivo sexual e de xénero na súa mesma linguaxe e formato comunicativo.

As comunicacións dirixidas a este conxunto son a través do TikTok [@diverXidade](https://www.tiktok.com/@diverXidade) no cal se publican:

- Vídeos orixinais que complementan a información sobre a temática da que trata cada peza artística da exposición.
- Outros materiais de terceiros vistos na rede sobre identidade de xénero e sexo-afectiva.

Ademais, o acceso aberto a estes contidos permite que a mocidade en xeral poida coñecer e compartir estas informacións sen necesidade de haber recibido a exposición no seu instituto, e polo tanto a esencia do proxecto chega a máis persoas.

Como complemento a este plan de comunicación, o día da recollida entrégase un agasallo ao equipo do instituto aliado que fai posible a exposición no centro (equipo directivo, orientación ou profesorado implicado) ou que axuda na súa montaxe e recollida (conserxería).

BOMBA DE DIVERSIDADE de flores silvestres e diversas, como a vida mesma!

Imaxe 17. Bomba de diversidade. 2023.

3.4 AVALIACIÓN

Como se indica no cronograma, prográmanse varios momentos onde valorar o estado do proxecto, reflexionar sobre o grado no que se alcanzaron os obxectivos marcados e consecuentemente tomar as decisións pertinentes que favorezan a unha mellor execución e impacto da exposición ou doutros proxectos realizados a futuro.

Na avaliación realizada nesta fase de creación de proxecto, detectáronse as seguintes cuestións:

- A enquisa realizada á mocidade obtivo unha mostra pequena, 34 respostas, debido á dificultade na súa difusión. O cartel foi enviado a máis de 100 centros educativos, pero a súa colocación estimamos que foi en menos da metade dos centros. Ademais o cartel dirixía directamente á enquisa cun código QR, pero non incluía unha web ou outro espazo dixital onde atopala sen necesidade de ler o código, o que puido influír en gran medida no grado de resposta.
- A proba piloto foi moi útil para detectar erros a tempo que xa foron reformulados e incluídos no proxecto. Esta información ao detalle figura no apartado 2.9. deste proxecto.

Xa co proxecto en marcha están programadas máis avaliacións que continúan coa finalidade de incluír melloras que aumenten o impacto, a rendibilidade e a eficacia da exposición.

3.5 ORZAMENTO

O cálculo dos prezos do proxecto realizouse considerando os gastos directos e indirectos, os cales están presupostados para unha realización no ano 2023.

O importe dos custos xerais de creación da exposición (sen contar os gastos de cada exposición individual) é de 5046,00€. Por outro lado, o importe dos custos por cada exposición é de 285€.

Para asegurar a viabilidade do proxecto, o noso obxectivo mínimo é de 8 montaxes. Polo tanto, dividimos o custo dos gastos xerais da exposición en oito: 630,75€, e sumámoslle os 285€ dos custes por montaxe en cada centro. De modo que o importe total da exposición é de 915,75€. Con este plan, a exposición amortízase ao 100% a partir das 8 montaxes e de aí en diante comezaríanse a ter beneficios.

De igual modo, este prezo base pode variar en función da opción escollida, modelo estándar ou versión estendida, e o territorio onde se localice o centro. Neste sentido as tarifas son:

	Modelo estándar (só exposición)	Versión estendida (exposición + dinámica)
Provincia de Lugo	915,75€	1095,75€ (915,75€+180€)
Galicia (km)	915,75€ + km	1095,75€ + km

Xustificación do orzamento detallado no ANEXO III⁴.

⁴A viabilidade deste orzamento foi contrastado dentro do programa Xuventude Mentoring con María Pereira, directora de acción cultural do Gaiás Cidade da Cultura.

3.6 FINANCIAMENTO

De forma xeral os centros educativos non dispoñen de demasiado orzamento para contratar actividades, e este está dirixido principalmente a excursións e actividades puntuais de menor custo. Polo tanto *DiverXidade* formúlase para estar financiado por diferentes vías:

VÍA DIRECTA

Os centros educativos contratan de forma directa a exposición

A través da súa presentación ás convocatorias Contrato-Programa Inclúe que a Xunta de Galicia convoca cada ano para impulsar accións especializadas en inclusión. En concreto o proxecto *DiverXidade* podería encaixar en tres das cinco modalidades ás que se poden acoller os centros:

- Modalidade Iguála-T: accións que interveñan no fomento da coeducación, promoción da igualdade de oportunidades entre mulleres e homes, prevención e tratamento da violencia de xénero e promoción do respecto pola diversidade afectivo-sexual.
- Modalidade Convive-T: medidas para o impulso de convivencia pacífica, democrática e respectuosa co fin de xerar un clima de seguridade, respecto e confianza nas aulas.
- Modalidade Inclúe-T: accións que fomenten e melloren a inclusión no centro dirixidas á atención á diversidade e á inclusión educativa e social de todo o alumnado.

A través desta convocatoria o centro educativo pode recibir unha axuda económica para dotar ao centro de recursos específicos para o desenvolvemento do plan. Esta cifra varía en función do centro educativo e outras cuestións, pero está ao redor dos 1000€ aproximadamente.

É importante ter en conta que normalmente estas convocatorias saen en xuño e teñen de prazo para presentarse ata comezos de setembro, de modo que na planificación da comunicación e envío da proposta tivéronse en conta estes prazos (ver cronograma).

VÍA INDIRECTA

Os centros educativos reciben a exposición, pero esta é contratada por axentes externos

A través dos Concellos ou Deputacións:

Os concellos contratan este proxecto educativo sobre diversidade e inclusión na mocidade. Para aplicalo de forma eficiente este desenvólvese dentro dos centros educativos, pois é onde está a poboación diana.

No caso das Deputacións, a proposta sería enviada ás Áreas de Igualdade ou Cultura.

A través das AMPAS:

As Asociacións de Nais e Pais do Alumnado poden ser beneficiarias de subvencións que a Xunta de Galicia convoca anualmente para a realización de programas e actividades de difusión, información e formación que promovan a igualdade entre mulleres e homes e a prevención e loita contra a violencia cara as mulleres.

4. CONCLUSIONES

Nos últimos anos, grazas ao activismo e reivindicacións do movemento LGBTQ+, tiveron lugar varios avances en materia de igualdade. Con todo, o sistema educativo é aínda moi binario e heteropatriarcal, e nel seguen persistindo deficiencias na información e sensibilización sobre a diversidade humana, dentro da que se inclúen as diferentes identidades de xénero e orientacións sexuais. Ademais, o modelo actual de consumo de información, cada vez máis veloz coa entrada de redes sociais como TikTok, non favorece ó exercicio dunha mirada crítica que invite á reflexión e dá orixe a unha sociedade carente de comprensión profunda e integral sobre cuestións tan importantes como a diversidade en todas as súas formas: cultural, biolóxica, funcional, lingüística, entre outras. Un paradigma psico-social complexo que alimenta a existencia de estereotipos e prexuízos que perpetúan situacións de discriminación, exclusión e violencia.

O máis normal do mundo é que cada unha sexa diferente, é por iso que aceptar e normalizar a diversidade é clave para xerar un mundo de respecto e convivencia onde a tolerancia e a liberdade sexan aspectos indispensables. Polo tanto, para erradicar a violencia sistémica que sostén o acoso escolar, os centros educativos deben ser espazos seguros e inclusivos nos que se traballe de forma activa o coñecemento e o respecto á diversidade.

Con todo, tras analizar o estado da cuestión, corrobórase que aínda que na actual lei se recolle a obrigatoriedade de que a visibilidade e normalización da diversidade estea presente de forma transversal ao longo de todo o currículo escolar, isto non se está aplicando completamente na práctica. O grado de integración destes contidos de forma transversal e continua -e polo tanto efectiva- depende moito da implicación do equipo directivo e docente dos institutos e dos recursos cos que estes contan. Cabe destacar que por norma xeral as intencións do profesorado son boas, pero falta traballo por parte da administración pertinente para fomentar e revisar que este reciba a formación adecuada e a aplique posteriormente dentro das aulas.

Neste contexto sociocultural e debido a inquietudes persoais, xorde *DiverXidade*, coa intención de ser unha ferramenta emocional que contribúa e reforce as formacións sobre diversidade de xénero e sexo-afectiva xa existentes dentro dos centros educativos. A súa formulación técnica como traballo fin de mestrado foi creada co obxectivo de que esta sexa executada de forma real no próximo curso escolar. Neste sentido, despois do estudo en profundidade da cuestión e de realizar unha óptima proba piloto é posible considerar que *DiverXidade* é un proxecto apropiado e a súa execución en institutos resulta viable economicamente e operativa no técnico.

Ao igual que Bel Olid (2021) soño cun mundo no que o sexo biolóxico e o xénero sexan socialmente irrelevantes. Unha sociedade que non teña que saír de ningún armario, porque xa nunca chegarían a meternos nel dende que nacemos. Unha vida chea de sorpresa e exploración porque ninguén nos impón ideas preconcebidas do que debe gustarnos e como debemos sentirnos. Non quero pensar que ese mundo é unha utopía, e proxectos como *DiverXidade* son unha pedra máis no camiño cara ese novo futuro cheo de amor, liberdade e respecto.

BIBLIOGRAFÍA

Barbe, A., Carro, S., Vidal, C. (2014). *La construcción de las identidades de género*. Madrid: Los libros de la Catarata.

FELGTBI+.(2020). *El acoso escolar por LGTBIfobia se sigue produciendo durante el confinamiento a través de las redes sociales*. FELGTBI+. Disponible en: <https://felgtb.org/blog/2020/04/30/el-acoso-escolar-por-lgtbifobia-se-sigue-produciendo-durante-el-confinamiento-a-traves-de-las-redes-sociales/> [Data de consulta: 19/11/2022]

FELGTBI+.(2020). *Realidad del alumnado trans en el sistema educativo*. FELGTBI+. Disponible en: https://felgtb.org/wpcontent/uploads/2021/02/RealidadAlumnadoTransSistemaEducativo_FELGTB2020.pdf [Data de consulta: 12/12/2022]

Fumero, K., Moreno, M., Ruiz, C. (2016). *Escuelas libres de violencias machistas*. Illes Balears: Edicions UIB.

Hache, T. (2020). *Reapropiarse*. Publicación independiente.

Herrera, C. (2011). *Más allá de las etiquetas*. Bizkaia: Txalaparta.

Martín, N. (2021) *Violencia estética e imposición del ideal de la belleza*. Dirección general del gobierno de canarias. Disponible en: <https://www.laspalmasgc.es/web/bibliojuven/Ciudadania/Violencia/VIOLENCIA%20ESTETICA-GOBIERNO%20DE%20CANARIAS-2021.pdf> [Data de consulta: 8/12/2022]

Oficina Nacional de Lucha contra los Delitos de Odio. (2021). *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España*. Ministerio del Interior del Gobierno de España. Disponible en: <https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/delitos-de-odio/estadisticas/INFORME-EVOLUCION-DELITOS-DE-ODIO-VDEF.pdf> [Data de consulta: 2/12/2022]

Olid, B. (2019). *Fodemos? De que non falamos cando falamos de ~~sex~~ sexualidades*. A Coruña: Edicións Embora.

Olid, B. (2021). *Fuera disfraces*. Barcelona: Editorial La Galera.

- Peña, Eva., Añino, S., Garchitorena, M. (2020). *Rebeldes de Género: Despatriarcando el Amor*. Consejería de Educación, Universidades, Cultura y Deportes del Gobierno de Canarias. Disponible en: <https://www3.gobiernodecanarias.org/medusa/ecoescuela/educarparalaigualdad/coleccion-rebeldes-de-genero/> [Data de consulta: 10/01/2023]
- Pichardo, J. (2015). *Abrazar la diversidad: propuesta para una educación libre de acoso homofóbico y transfóbico*. Instituto de la Mujer y para la Igualdad de Oportunidades. Disponible en: https://www.inmujeres.gob.es/actualidad/NovedadesNuevas/docs/2015/Abrazar_la_diversidad.pdf [Data de consulta: 24/12/2022]
- Ramírez, F. C. (2002). *El bullying y su relación con las actitudes de socialización en una muestra de adolescentes*. Dialnet. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1031387> [Data de consulta: 8/12/2022]
- Rebollo, J., Generelo, J., Assiego, V. (2018). *Informe delitos de odio e incidente discriminatorios al colectivo LGTBI. FELGTBI+*. Disponible en: <https://felgtb.org/wpcontent/uploads/2020/06/felgtb-informe-violencias.pdf> [Data de consulta: 7/12/2022]
- UNESCO (2019). *Más allá de los números: poner fin a la violencia y el acoso en el ámbito escolar*. UNESCO. Disponible en: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483> [Data de consulta: 8/12/2022]

ANEXO I - Resultados da enquisa a mocidade.

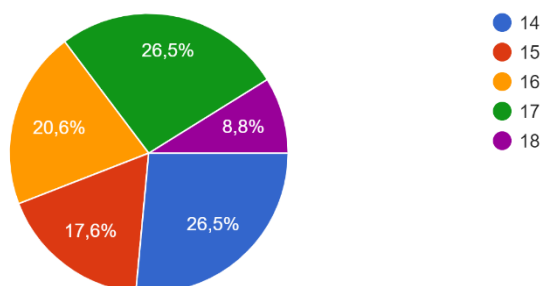
Esta enquisa foi realizada para coñecer a opinión da mocidade de entre 14 e 18 anos sobre diversidade de xénero e sexo-afectiva. É un cuestionario anónimo e confidencial, pero hai algunhas respostas usadas para a análise da cuestión que non aparecen aquí recollidas xa que podería ser facilmente recoñecible a súa autoría.

Este é o enlace online (xa pechado o prazo de respostas):

<https://forms.gle/7YEA7HJjLeWArvz6>

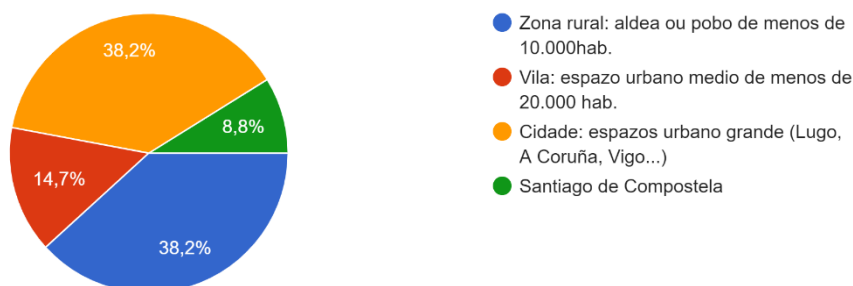
Idade

34 respostas

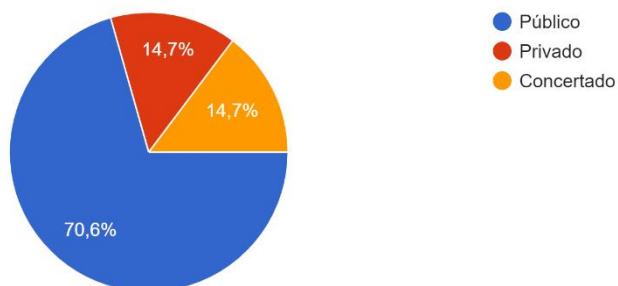
Onde vives?

34 respostas

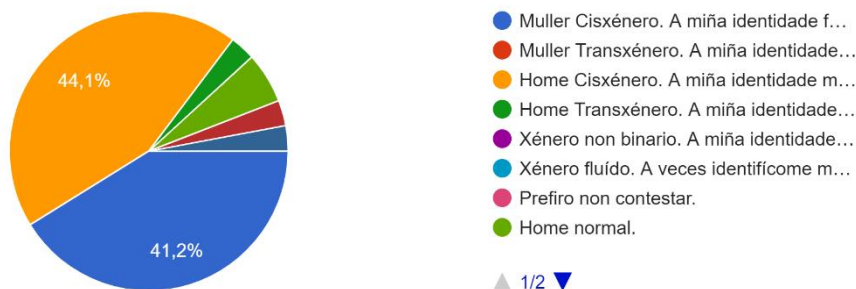
Estudas nun centro público, privado ou concertado?

34 respostas

Actualmente, como definirías a túa identidade de xénero?

34 respostas

44,1% home cisxénero

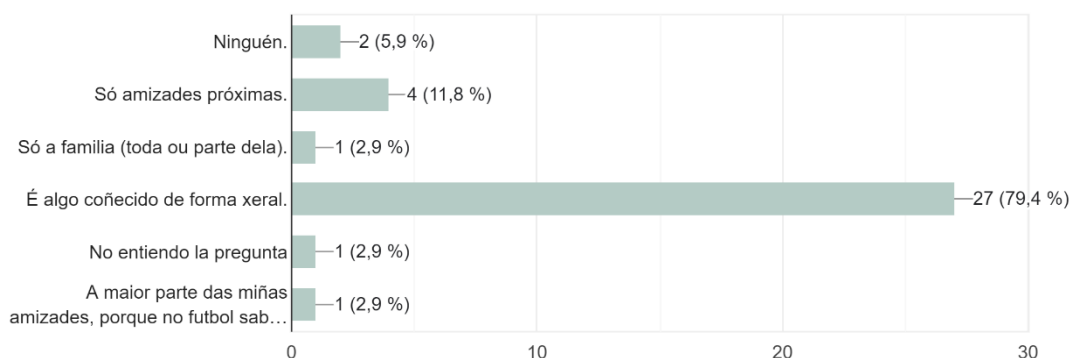
2,90% home transxénero

41,2% muller cisxénero

11,7% Outros. Dos cales: 5,9% "home normal", 2,9% "home heterosexual", 2,9% "pois son muller, pero sempre visto con roupa masculina porque non me gusta a roupa feminina para vestir"

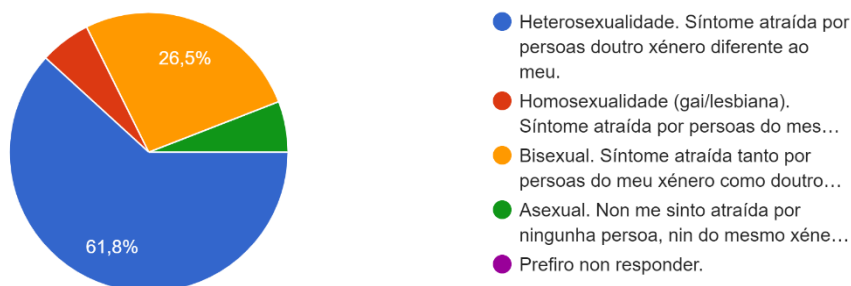
Quen coñece a túa identidade sexual-afectiva?

34 respostas

Actualmente, como definirías a túa identidade sexual e afectiva?

34 respostas

61,8% heterosexual

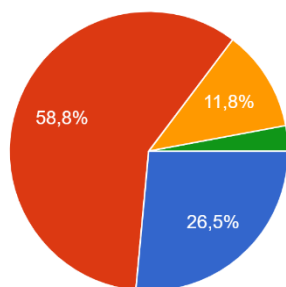
26,5% bisexual

5,9% homosexualidade

5,9% asexual

Como de cómoda estás co teu corpo?

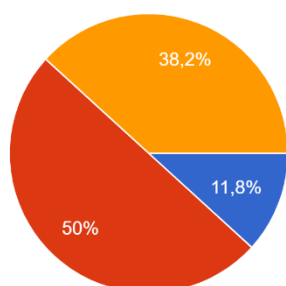
34 respostas

- Moi ben, gústame e acepto o meu corpo.
- Ben. Cambiaría cousas, pero acepto o meu corpo e non me supón un problema.
- Mal. Non me gusta o meu corpo.
- Moi mal. Odio o meu corpo.

Algunha vez percibiches algún comentario negativo sobre a túa imaxe (corpo, vestimenta, etc) ou a doutra persoa?

34 respostas

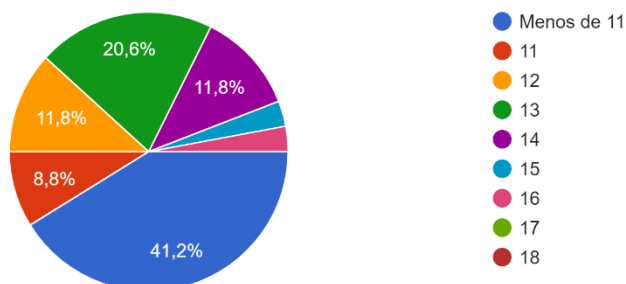
- Si, moitas veces.
- Si, algunha vez.
- Non, nunca.

Se a resposta foi si: que comentarios?

- Que parezco marica asi vestido,etc...
- dumbo, gru
- Comentarios e burlas sobre algun por no vestir de maneira tradicional con respecto ao seu xénero
- Depende
- Comentarios do estilo de: "vísteste para gustarlle aos homes", "só queres que todos che miren o cú"
- Non sei dicir cales
- ***** ven a poner ese culazo en mi polla puta
- Anoréxica, pija, gorda, ...
- Feo, gafotas.
- Gordo o cosas asi
- Sobre todo acerca do peso
- Marimacho; gorda; a ver si adelgazas q falta che fai; parece unha vaca...
- que fea, iso quedache mal...
- Estas plana , eres muy bajita ,gorda entre outros
- Sobre como me facia o corpo a royos, que si iba fea etc
- Bromas ou insultos non serios
- Que estou engordando, que tiña mellores pernas antes, que a barriga non me favorece, etc.
- Prefiero no contarlos
- Gorda

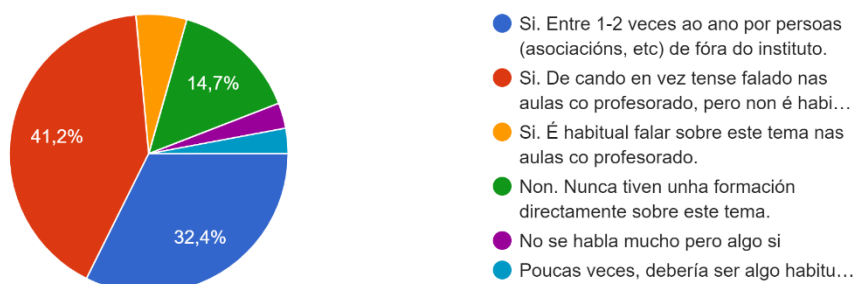
Cantos anos tiñas a primeira vez que oíches falar das diversidade sexuais-afectivas (homosexualidade, heterosexualidade, bisexualidade... xénero (cisxénero, transxénero, non binario...)?

34 respostas

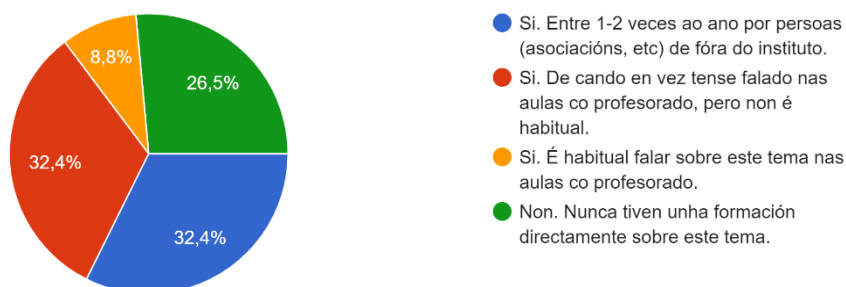
Recibiches ou recibes formación dentro do instituto sobre identidade sexual e afectiva? (son heterosexual, homosexual, etc)

34 respostas

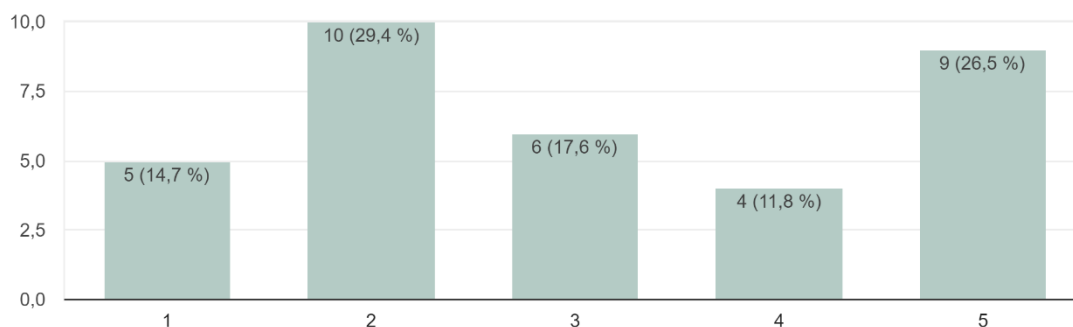
Recibiches formación dentro do instituto sobre identidade de xénero? (cisxénero, transxénero, etc)

34 respostas

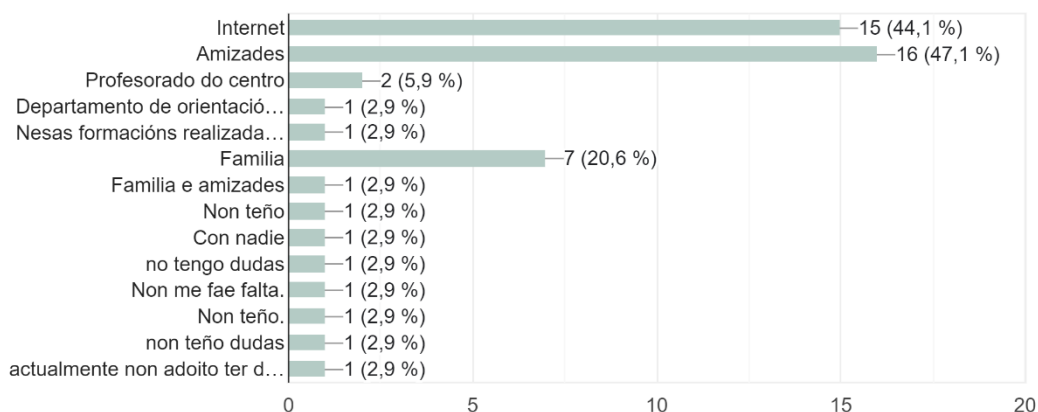
Consideras suficiente a información recibida sobre a diversidade sexo-afectiva e identidade de xénero? Sendo 1 moi insuficiente, e 5 máis que suficiente.

34 respostas

De forma habitual, onde resolves as túas dúbidas sobre sexualidade ou identidade de xénero? (como me sinto, identifico, quen me atrae, etc)

34 respostas

Se marcaches a opción "internet", en que páxinas buscas información? Tes algún blog ou web de referencia?

- Google
- Nas que aparezan
- En tiktok comparando con experiencias doutra xente ou en páxinas que parezan fiable
- Opcións variadas, dende webs a redes sociais
- Sobre todo canles de youtube LGTB ou artigos de prensa
- Non hai ningunha concreta

Cales son as dúbidas máis habituais que tes sobre esta cuestión?

- Dudas sobre que existe e sobre que son en verdade
- de desinformación
- Con que xenero me identifico
- Falta de información en xeral

- Desde sempre tiven claro a miña condición de muller cixénero hererosexual, polo que en canto a iso nunca tiven dúbidas. Con todo, tívenas á hora de ter relacións sexuais. Sempre estiveren ao tanto dos perigos e das precaucións que debo tomar, pero nunca dispuxen de tanta información sobre como se debe facer para facer sentir ben a túa parella e a min mesma á vez. Foi algo que fun descubrindo, ata decatarme de que é o mellor é experimentar con alguén con quen teñas confianza, e poidas aclarar os teus gustos tanto antes como despois de manter a relación. Nese sentido tiven moita sorte, porque sempre me sentín cómoda con esa persoa. Mais, senón é así, moitas veces lanzámonos a aventura pensando que será como nolo pintan nas películas, e o probable é que nos demos unha lavazada de realidade.
- Ningunha
- Por que hai tanta variedade
- Ningunha, ven todo ben explicado
- No me acuerdo
- Que significan certos conceptos
- Cuantos xéneros existen
- no tengo dúbidas, soy una mujer heterosexual, solo me gustan los hombres
- A variedade de orientacións sexuais que existen
- Definicións de novas identidades
- Son dúbidas espontaneasTemas de
- Temas xénero e de como expresarse
- As dúbidas que teño son cuestionandome a miña sexualidade, é dicir sobre quen me atrae porque a veces dudo de si son bisexual ou homosexual.
- Non teño moitas dúbidas sobre isto porque solo me atrae o xénero masculino
- Porque a xente se mete cas persoas por su orientación sexual e logo non queren q llo fagan a eles
- De verdad gustan me as mulleres ou son unha impostora e solo o digo por moda? Gústame os homes o gústame a sus validación? Son realmente unha persoa sexual?
- Non sobre a miña identidade, se non sobre cómo referirme e comprender aos demais
- Relacionadas coas relacións sexuais e co embarazo.
- En cuestións de como se sinten esas persoas
- Simplemente informativas

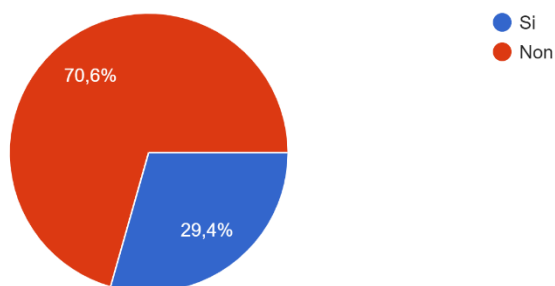
Hai algún espazo do instituto que evites ou no que non esteas cómoda? Por que motivo?

- Si, a zona de ciclos, porque ahi en onde se encontran os chavales que fan comentarios despectivos
- Si porque non é agradable tratar con certos alumnos do centro
- A verdade é que non hai ningún, podo dicir que me sinto totalmente cómoda dentro do meu instituto. Con todo, si que é verdade que a veces escoitas comentarios cara outr@s compañeir@s pero isto é algo que pasa a nivel sociedade, non por ser especificamente o instituto.
- O baño, é incómodo
- Hacen comentarios subidos de tono sobre mi culo
- O aula, porque todo é aburrido
- Si, porque a xente que adoita estar alí non ten a mente demasiado aberta.
- os baños porque huele mal
- Donde hai moita xente, porque sinto que todos falan mal de min
- No, a xente é bastante comprensible, eso si os profesores ignoran complementale te o tema

- O orientador porque non me sinto cómoda falando con el, penso que debería haber charlas habituais sobre estas cuestións
- Duchas - vestiarios

Fuches testemuña dalgún caso de discriminación/bullying pola identidade sexual-afectiva ou de xénero dalgunha compañeira/o? (Por ser gai, lesbiana, transxénero, vestir ou falar de certo modo...)

34 respostas

Se contestaches si: Que aconteceu? (lembra que esta é unha enquisa anónima e confidencial ^^)

- Moitas veces teño escoitado comentarios despectivos de compañeiros sobre a forma de actuar dalgún rapaz, por non adaptarse ao cánon social establecido de "home masculino".
- pasa siempre en mi instituto, acorralaron a muchos chicos gays y les empezaron a pegar
- Teño escoitado comentarios
- Pois especificamente pasoume a min, estabamos nunha clase e a unha compañeira dixeronlle que andaba moito cos rapaces (eu son rapaza co pelo corto e que visto con roupa de chico) e ela o que dixo foi, pa rapaz xa está ela. E a profesora interviu porque non lle pareceu normal ese comentario por unha simple aparencia dunha persoa
- Pois que empezaron a falar mal dela por ser bisexual, por como ten cortado o pelo
- Unha nena era bixesual e cando salia con alguen do seu xenero reianse de ela e lle chamaban de todo.
- nunca presenciei ningún caso demasiado grave, pero os comentarios negativos sempre están presentes
- Insultos ou recriminacions, á cara ou en segredo
- Burlas, risas, ofensas gratuitas a outra persoa

De que cuestións relacionadas coa diversidade sexual-afectiva e identidade de xénero che gustaría que se falara máis no instituto?

- Toda a variedade que hai, o distinto tipo de relacións sexuais...
- de todo, non se fala nada
- A identidade de xenero
- Maior información
- As relacións sexuais é un tema que non se tratou moito no instituto, como poden ser as enfermidades de transmisión sexual ou máis especificamente como é unha relación sexual. Todos sabemos como se fai, pero á hora da verdade, ninguén nos explicou como temos que empezar e de que xeito se ten que facer. Fálase moito da teoría, dos riscos, dos perigos e do que pode supoñer un mal uso das relacións sexuais, pero nunca da práctica e de como nos pode afectar dependendo do contexto no que o vivamos, da persoa, dos seus gustos, dos teus...

- Ningunha
- Sobre o tema trans
- De todas
- Distinguir ata que punto hai orientacións s'en sentido (os transespecies e este tipo de cousas)
- No me preocupa mucho
- nada, ya es suficiente
- A liberdade de querer sen clasificarte de ningunha maneira.
- Xa se fala o necesario
- De la pansexualidad
- Sobre os tipos de orientacións sexuais que hai
- Sobretudo falar de diferentes xeneros e non dar a entender dende a primaria que so existen dous.
- Sobre as persoas homosexuais, bisexuais, transxenero..... Para q xa se empece a normalizar eso dense mais pequenos, xa que de normal esas charlas comezan a dalas con 12-13 (polo menos no meu centro) e creo q se pode falar xa dende pequenos (6-7-8 anos). E aínda así no instituto falase moi pouco deso e as charlas a veces son pouco serias e permítese calquera comentario
- Non me importa ese tema.
- Homosexualidade
- de todas un poco
- non sei concretamente, pero supoño que un pouco de todo
- Orientación a sexual, pero non dicindo "a os gais vístanles os homes e a os bis varios debería", se non orientación de cómo poder saber que e o que de verdade somos
- Non sei, explicar mais as cousas
- As diferentes orientacións sexuais que pode ter unha persoa.
- Todo
- De perder os medos de non ser hetero ou cis
- Difícil, fállese do que se fale o ideal sería que todos o tomasen en serio e aplicasen as súas vidas, mentes, amizades e compañeiros

Hai algunha formación ou actividade concreta que che gustaría recibir? Por parte dun colectivo, sobre un tema concreto, etc.

- A verdade gustárame que houberse algunha actividade ou charla para os pais tamén, debido a que moitos cando os seus fillos lles conta a súa identidade de xenero reaccion moí mal e iso perxudica os rapaces/rapazas que queren contarllo as súas familias.
- O tema trans, é algo que hay que visibilizar xa que moita xente coma eu séntese igual
- Falar máis tamen das identidades
- sobre as persoas trans
- Non, aínda que as considero necesarias.
- Testemuñas de superación de vítimas
- Saber como tratar da forma esperada a alguén que téñe algún tipo de complexo con este tema
- Sobre cousas que se usen día a día en una idade donde ya somos independentes
- Información xeral
- Charlas con indicacións que nos fagan ver que a sexualidade non é un tema tabú, nin algo prohibido, simplemente é buscar placer. Recibimos moitas charlas sobre os tipos de identidades sexuais, pero nunca nos explicaron o básico. Ao dicir "sexo" todos pensamos nunha relación heterosexual con penetración, obviando todo o proceso anterior a eso, igual que o posterior, ou mesmo non ten por que haber penetración. E acerca das relacións homosexuais, aínda temos

menos información. Eu son heterosexual, pero si non o fora, probablemente sería-me moito máis complicado saber como é a forma correcta, que precaucións tomar ou que se debe de facer.

- Relacións sexuais, todo o relacionado con isto
- Moita xente Aínda non comprende as identidades de xénero, e hai Moita intolerancia ao respecto
- Sobre a comunidade asexual
- Non, simplemente que se lle dera máis visibilidade ao tema, calquera actividade esta ben.
- en xeral máis información
- Si sobre a orientación sexual e a identidade de xénero
- métodos anticonceptivos, sinceramente, sendo una chica sexualmente activa, me gustaría que nos diesen máis información sobre no quedarse embarazada, xq ya he tenido muchos sustos.

Queres contarnos algo máis? Este é un espazo para que escribas con liberdade calquera dúbida, consello ou petición :)

- Considero que habería que empezar tamén con charlas sobre autoestima e inseguridades. Para min, é algo co que levo lidiando interiormente toda a vida. Sobre todo porque o meu físico entra dentro dese cánon estético normalizado, polo que ninguén se espera que arrastre unha autoestima polo chan e estea chea de inseguridades. Non fago máis que compararme con toda rapaza que vexo, e é algo co que é moi complicado vivir. A base de toda identidade e relación comeza no amor propio, non vas ser capaz de amar senón eres capaz de quererte a ti mesmo. Polo que creo que debería ser algo máis tratado nos institutos, sobre todo na adolescencia, a época de cambios tanto físicos como mentais dos que todo o mundo nos avisa, pero ninguén nos prepara para afrontalos.
- Hai que respetar calquer ideal sempre cos pés na terra (coma o que dixeran hai 2 preguntas)
- non me importa este asunto, creo q eso ten que amañalo cada un na súa casa e si tú eres gay a min non me ten que importar nin preciso falar deso contigo nin en público no instituto
- Só dar as grazas por preocuparvos por estas cuestións tan necesarias e que lle axudan a tanta xente ;) <3.

ANEXO II - Entrevistas con profesionais do sistema educativo.

Para gardar o anonimato das persoas entrevistadas, o seu nome foi reducido a siglas e os arquivos de audio das entrevistas completas só estarán dispoñibles a efectos de avaliación.

ENTREVISTA 1

Realizada o 25 de novembro de 2022. Dispoñible [aquí](#).

Persoa entrevistada: X.C. Profesor de lingua galega con experiencia de 33 anos de docencia en tres institutos diferentes. Actualmente exerce nun instituto de zona rural do interior de Lugo, cun alumnado que ronda as 300 persoas e con oferta educativa de ESO, Bacharelato e FP.

Conclusións clave:

“o papel dos centros educativos é crucial, e máis nunha sociedade como a galega, pois houbo momentos que formular si queira nunha clase o asunto da diversidade sexual era conflitivo e vergoñento”.

“se non trata o instituto isto, dende a ESO, pois non é algo para adultos se non unha cuestión de comprensión global do mundo e do ser humano, e do xénero se é que existe tal cousa. Pero vaia, debe ser un debate que se fale con normalidade”.

“notei cambios, moi fomentados polo avance do feminismo ao longo da historia, cambios que permiten que hoxe por exemplo neste instituto haxa 2 rapazas que se biquen nos corredores con tal normalidade, iso si, isto acontece coas rapazas, pero curiosamente non pasa cos rapaces”.

“non vexo un impulso real dende a Consellería, si hai intención sobre o papel, pero realmente non está na práctica docente. Eu comecei de feito facendo isto dende fai moito tempo, e tiven incluso problemas con compañeiros que dixeron que iso non era parte do currículo, cando si o é, é un contido transversal e son asuntos que habería que tratar na clase, pero non hai ningunha inspección nin prospección por parte das autoridades”.

“eses formatos se non veñen con mais traballo incorporado (unidades didácticas, seminarios de máis duración...) paréceme algo escaso e incluso perigoso, porque non se pon o foco de forma real”.

“eu estiven traballando durante tres anos o asunto da prostitución na aula, algo que xerou moito debate, e onde tiven a axuda de moitos departamentos diversos, pero é por iniciativa persoal do profesorado...”.

“as formacións e actividades non son suficientes, tiña que haber unha materia dentro do currículo de forma expresa, impartidas por profesionais formado, pois unha persoa pode ter unhas ideas estupendas, pero isto non é algo que só dependa do corazón, hai que estar formado, ter experiencias, lecturas... pois pasa como con todo, cando a administración non quere improvisar faino moi ben, pero hai asuntos -como tamén pasa coa lingua- nos que prefire delegarnos a iniciativa e así se o fas ben e se non tamén”.

“para min hai moito problemas que son actuais e necesitan un traballo inmediato: o ensino ten que ser prácticos e estar atento ao que pasa na sociedade, para min un dos temas que xa tiña que estar dentro das aulas é o da pornografía, pois creo que é o eixo que ao final vehicula o imaxinario sobre sexo e tamén sobre xénero”.

“antes existían 3 mundos, e agora hai un cuarto mundo -as redes sociais- que absorbe todo o tempo e que provoca algo moi novo que habería que estudar, que é en que medida a imaxinación e construción deses modelos vistos nas RRSS afecta á vida diaria. Como elemento a través do cal se coan as cousas malas, as boas e as regulares, onde aparecen os prexuízos e tamén incluso a propia barbarie”.

“os protocolos caen en máis dos centros e dos equipos directivos, é por iso que actualmente neste centro- cun equipo e gabinete sensible e receptivo- si hai un protocolo e unha vez se detecta

unha situación deste tipo, pero ao meu correo electrónico non chega ningunha normativa por parte da Consellería, e o peor: o alumnado tampouco é coñecedor disto”.

“hai que ter en conta que de primeiro a terceiro, algunhas persoas están en estado de indefinición”

“houbo alumnas que abriron o camiño, pois impuxeron o seu criterio demandando que se dirixiran a elas do modo no que se atopaban cómodas” “houbo un incidente fai anos, cunha profesora que se meteu cunha alumna polo corte de pelo dicindo que non era propio dunha rapaza, e si houbo reaccións, pois aí si cando hai unha agresión o alumnado e as familias mobilizáronse, pero vexo todo moi difuso”.

“hai que ter en conta cal é a posición do profesorado, incluso legalmente. Hai que ter moito coidado sobre a forma na que enfocas un caso, para min o máis importante é a escoita e o afecto, e intento integrar todo ofrecendo saídas, lecturas e posibilidade ás persoas e evitar o sufrimento. A veces é difícil porque ves situacións nas que actuarías, pero non podes interceder porque te meterías onde non debes, e incluso non problema”.

“se non tes un marco legal, todo se complica”.

“non, o instituto non é un lugar completamente seguro, a proba é que dende que traballo non vin unha soa parella gai de homes mostrándose como tal dentro do instituto. Se un gai de 17 anos non se atreve a saír do armario dentro do instituto é por algo, porque existe unha violencia invisible “coidado se es gai, poden pasarche cousas malas” (...) “Se te mostras, quedas marcado, a túa vida comeza a ser distinta, polo tanto non está normalizada a homosexualidade”.

“se todo o mundo é sabedor de que existe esta presión social e non se fai nada, significa que para nós... tampouco é tanta violencia. Oficialmente non hai ningún problema, iso é cinismo social”.

“Nos cursos dos pequenos hai que facelo con moito coidado, pero hai que facelo, hai que comezar dende aí”.

“As formas da violencia estética cambia, pero segue existindo”.

“(.) para eliminar os prexuízos é preciso ver casos de persoas con moito prestixio fóra dos canons (...) referentes”.

“para romper as fendas de xénero precisaríamos unha material, un plan a longo prazo, dentro do currículo. A pornografía, violencia simbólica, violencia virtual...”.

“o problema é que o ensino é conservador por definición, vai por detrás da sociedade, e cando queremos actuar o alumnado xa nos deu mil voltas”.

“neste centro pasaron cousas, houbo rapazas con moita forza social que instauraron case un novo modelo, e é curioso ver como permanece, como marchan as xeracións pero queda no ambiente, pois imaxino que foron referente para outras máis pequenas(...) E afortunadamente isto é imparabile”.

“cando activamente alguén sae do armario todo son festas de forma xeral, pero que pasa cando outras persoas non saen? Porque non saen?”.

“esta situación claro que afecta á saúde mental da persoa e pode acabar incluso en suicidio, iso é gravísimo. Falamos do esencial para un adolescente, que é a súa identidade, e se ve que se cuestiona e incluso se persegue pode chegar a conclusións moi erróneas con finais moi dramáticos”.

“creo que tan só un 10%-15% do profesorado ten unha posición activa e integra estes contidos na aula de forma continua”.

“A oferta de cursos da consellería sobre este asunto creo que é mínima, practicamente inexistente”.

“hai unha demanda, sobre todo nos cursos de BAC, para que se fale disto na aula. (...) o ano pasado puxen un documental sobre mulleres transexuais do Consello da Cultura e non vou dicir que o 100% da clase estivera feliz – algún rapaz sempre hai molesto e incómodo- pero estaban interesadas e sorprendidas”.

“a linguaxe inclusiva entre o profesorado non é a norma”.

“a consellería non ten ningún mecanismo normativo para que as transversais sexan reais, tanto neste tema como noutros: lingua, educación para a paz, etc”.

“hai contidos esenciais que deben estar por riba do pensamento de pais ou nais. (...) o *pin parental* é a barbarie”.

“Se de verdade se fixera educación de forma activa sería unha revolución, por iso non se fai”.

“Deberíase comezar cando eles son máis permeables, en 1º de ESO, pois o que fan case sempre é trasladar o ambiente que viron na casa. Se empezamos a debater estes temas de forma continua, cando chegaran a 4º habería cousas que xa non farían falta explicar. E seguramente xurdisen novas formas de relación e de vida, e fósemos todos un pouco máis felices, que ao final diso é do que se trata”.

“as organizacións conservadoras e reaccionarias que hai son a principal barreira, ninguén se escandaliza de que por exemplo teñamos unhas vacacións católicas, e iso é adoutramento, pero si alguén un día decidise levar a unha ex-alumna lesbiana din que queremos adoutrinar”.

“para min a máis importante é a educación na toma de conciencia, que implica unha distancia, e vexo moi pouca distancia con respecto ás imaxes das redes, as imaxes normativas ou os modelos estéticos, sobre todo nas rapazas. Non estaría nada mal que houbese unha reflexión colectiva sobre que valoran nas persoas que seguen nas RRSS, porque aí creo que en cuestión de minutos se revelaría que en realidade valoran o mesmo que as súas bisavosas. Sería importante para que houbese modelos distintos fóra da norma actual”.

“Cultura audiovisual: onde aprenden ideas...pode ser unha bomba atómica”.

ENTREVISTA 2

Realizada o 15 de novembro de 2022. [Dispoñible aquí](#).

Persoa entrevistada: M.F. Orientadora con experiencia de 5 anos, en cinco institutos diferentes. Actualmente exerce como substituta nun instituto de zona rural do interior de Lugo, cun alumnado que ronda as 220 persoas e con oferta educativa de Primaria e ESO.

Conclusións clave:

“necesitáramos máis formación (entre o profesorado), comezando pola linguaxe inclusiva e o respecto sen dar por suposto unha normatividade” “hai boa vontade, pero quizais non se sabe como”. “todo o que sae nos centros é por vontade do profesorado e equipos directivos”.

“na biblioteca existe un recuncho con materiais que falan desta diversidade, é un paso, pero creo que insuficiente se non se tratan eses contidos de forma transversal en todas as aulas”.

“en función do técnico que ven de algunha asociación o discurso pode afondar nuns contidos ou noutros”.

“a consellería ofrece ferramentas, pero limitadas, dende de patróns relacionados co sexo exclusivamente e a prevención, non dende dentro da diversidade sexo-afectiva como tal”.

“as formacións deben ser consensuadas no claustro” “a nova lei educativa indica que no currículo das diferentes hai elementos transversais, polo tanto dentro de cada materia deberían de plasmar o respecto á diversidade afectivo sexual no seu discurso, pero non o fai todo o profesorado, non é a norma xeral” “é dicir, dáse por suposto, que o resto é alleo e lle corresponde a outras esferas da vida, e non se dan conta que só o cambia da linguaxe favorece á inclusión e respecto de todas”.

“o papel pono, pero na realidade non se fomenta que converta en normal, de feito as actividades e formacións neste aspecto deberían ser diferente o tratamento dos contidos dun xeito máis vivencial para sensibilizar e non só informar” “formar a alumnado, pero tamén a profesorado, para facer un *click*”.

“cando o centro é coñecedor dunha persoa que está fóra da *norma* hai un protocolo neste centro” “sensibilización para a prevención do acoso” “formacións específicas dentro da aula e cambios nos plans de convivencia, e hai que ter en conta que se manifesta unha situación destas se inclúe”. “sempre dende o respecto á alumna ou alumno, sempre vendo que necesita e que quere. É responsabilidade de todas, pero hai un peso importante da persoa titora e de orientación”.

(tarda en responder) “os centros son espazos seguros, pero no eido da diversidade... non está suficientemente presente, e só se xestionan cando hai un caso moi claro, pero non se traballa o que se debería dende a prevención” “vense carteis, actividades nos días conmemorativos, un protocolo mellorable... pero fai falla traballo diario”.

“hai formas de facer dano moi sutís e sibilinas (miradas, xestos...) que son máis complicadas de detectar e poden ser moi negativas, como lugares perigosos serían corredores, baños e espazos estratéxicos do recreo”.

“as redes é unha moi boa ferramenta, pero ao mesmo tempo creo que hai un mal uso e que están aflorando certas adicións e actitudes que des-sensibilizan e minimízanse o contacto e empatía entre iguais” “nas redes si que penso que hai o que fai presión dende a cosificación, pero tamén hai diversidade, pero sigue pesando a normalización dos corpos, e manifesta incluso en trastornos de alimentación e saúde mental”.

“os patróns da afectividade moitas veces interprétanse dunha forma moi diferente dependendo do sexo-xénero. De forma xeral nunha relación hetero a relación de parella segue sendo desigual, en detrimento das rapazas”.

“aínda que hai de todo, e si se ven máis grupos mixtos, sigue existindo fenda de xénero-sexo, como por exemplo nos grupos de amizades polarizados de mulleres e homes”.

“aínda se escoita en rapaces que o rosa non, nin xogar as cociñas, e se o fan vese como algo que destaca. E aínda que sexa positivo-pero como algo excepcional que chama a atención e non dende a normalidade que se necesitaría”.

“só se expresa o hetero, o resto sénteno e non o expresan de maneira pública. Se sucede é moi puntual” “isto tamén sucede porque non se crea un ambiente de respecto e normalización na manifestación e expresión do afecto, por iso é moi importante a visión que dende o centro se ten e impón neste asunto”.

“o sistema debería deixar que se filtren cousas e apoiarse entre as diferentes visións de todo: educación, familia, etc. Ou traballamos xuntas ou é imposible(...) Necesitaría ser máis flexible, e deixar que entren novas miradas, non ser compartimentos estanco para que todo sexa máis sinxelo”.

“hai persoas que prefiren quedarse no curricular” “hai xente moi boa, con moita iniciativa, pero é un colectivo moi maltratado, e quizais incluso con intención non queda tempo...”.

“o profesorado en moitas ocasións é ríxido á aceptación dos cambios”.

“temos que pensar no alumnado, pero tamén na sociedade en xeral”.

“o coñecemento é poder, este tipo de cuestións deben estar por enriba do pensamento das familias respecto a esta cuestión, a diversidade debe ser a norma”.

“todo o que se ve está, se non se ve en principio non está. Todo o que se sensibilice e se fale paréceme un paso a diante”.

“a acción individual fai a colectiva, se eu cambio a linguaxe e se me escoita é un primeiro paso cara un movemento social xeral”.

“hai unha barreira mental! A nova lei é bastante boa con respecto a ter en conta a diversidade, pero outra cousa é a falta de recursos ou o goberno de cada comunidade. Está no papel, xa que non se lle dá a importancia de poñela en práctica” “A lei xa lle puxo nome a moitas cousas, pero hai que sacala do papel”. “ten que ser algo continuo no tempo”.

“os contidos deben interpelar tamén ao profesorado e familias”.

“patios inclusivos, con actividades diversas, para eliminar sinerxías e liderados tóxicos e reprodución de estereotipos a idades moi temperás”.

ENTREVISTA 3

Realizada o 23 de novembro de 2022. Audio non dispoñible.

Persoa entrevistada: N.D. Educadora social que realiza actividades e formacións de sexo-afectividade con experiencia de 15 anos impartindo talleres en diferentes centros educativos de Galicia.

Conclusións clave:

“Os centros educativos teñen un papel de socialización moi importante ao ser un espazo que conta con toda a poboación por ser obrigatoria nun período de idade no que xorden moitas dúbidas relacionadas con eses temas”.

“Cando empecei a traballar nos centros educativos todo o que demandaban sobre sexualidades era para cubrir a demanda de prevención dos embarazos non desexados e infeccións de transmisión sexual. E dicir, unha sexualidade moi focalizada no *coitocentrismo*. Hoxe en día, cunha mocidade moi diversa, as accións de sexualidade xa teñen en conta a todo o corpo, identidades e orientacións”.

“As formacións actuais sobre diversidade sexo-afectiva e xénero non son suficientes porque son puntuais e non están transversalizadas no currículo escolar (visible e oculto)”.

“O mundo da sexualidade é moi grande e as demandas do centro e do alumnado tamén. Logo tamén inflúen as horas que teñan destinadas para iso, porque normalmente son moi puntuais e focalízanse en transmitir información básica e derribar moitos tabús”.

“Os contidos das formacións poderían ser mellores se se formara ao profesorado e transversalizándoo en todo o currículo escolar de forma que non sexa unha intervención puntual se non que se normalice”.

“No meu posto laboral a diversidade é totalmente transversal de forma, que aínda que non sexa o tema que invitan, a tratar esta presente. Non entendo o meu traballo desde outra óptica que sexa o máis diversa e inclusiva posible. Iso non se consegue sen formarse e reconstruíse porque a *heteronormatividade* está por socialización moi aprendida e se non tomas consciencia, reproducímola constantemente”.

“Normalmente todos os espazos que quedan fora da mirada dunha persoa adulta son menos seguros, de feito moitas persoas inseguras pasan os recreos na biblioteca ou nas escaleiras que están enfronte de conserxaría, non creo que iso sexa casualidade!”.

“Desde a miña experiencia profesional é que todo o alumnado que non entra no canon de beleza nunca diría que se sente cómodo. Tamén creo que ninguén nos ensina a relacionarnos desde o amor e a aceptación con el”.

“Si, observo violencia estética na sociedade actual, pois case ningunha persoa está cómoda co seu corpo tal cal é e creo que esa é a maior violencia que pode haber porque non aceptarse, non quererse afecta, a todos os niveis de construción da nosa identidade”.

“As redes sociais non son boas ou malas en si, creo que é o uso que lle damos o que as fan boas ou malas. O que si creo é que non hai moita consciencia sobre o impacto destas, a rapidez e a invisibilidade que as caracteriza non facilita que a forma de relacionarse sexa clara e directa”.

“Estereotipos todos, as redes sociais reproducen todos os estereotipos de xénero que hai na vida *offline* e en canto a fenda dixital non teño datos para poder pronunciarme pero o que si teño claro é que os usos que se lle dan ás redes son moi estereotipados”.

“todo o que non axude a derrubar os modelos hexemónicos, como é o caso da feminidade e masculinidade, son barreiras para aceptar a diversidade”.

“Si fun consciente de casos de discriminación, aínda que non de forma directa pero si indirectamente con comentarios homófobos e transfóbos que non deixan liberdade para ser ou sentir no grupo”.

“Creo que a xente que se quere informar ou ten curiosidade por saber ten moita forma de atopar información (asociacións, internet, películas, documentais, divulgación por redes sociais,...). Entón creo que se precisa máis sensibilización que produza esa necesidade de información”.

“O cuestionamento da masculinidade hexemónica sería a que diría que máis dano fai. Ter que demostrar e xogar a ser un home porque o contrario é a nada, o marxe”.

“Pois o grado de implicación do profesorado depende da vontade de cada unha e iso é o que non podería pasar. A pesar de que legalmente xa hai avances nos planes de estudos a realidade é que non hai medidas que garantan que se cumpran”.

“As familias non deben decidir nos contidos do alumnado sobre identidade de xénero e sexo afectiva, porque falar de identidade(s) non é unha opinión é unha necesidade para visibilizar a diversidade que formamos”.

“Pero tampouco me gusta fragmentar en `temas` que ao final perseguen correntes e debates que están de moda ou actualidade: igualdade, medio ambiente, diversidade, emocións, convivencia,... creo que todo forma parte do mesmo e esa división creo que non axuda a entendernos como persoas diversas e únicas. Nestes momentos o marco teórico no que me movo é o do Botrato e a Interseccionalidade. Desde eses dous lugares podes tratar de forma transversal todos os valores que perseguimos para ter unha sociedade máis igualitaria dunha forma máis holística e transversal”.

“Confío en que se normalizaría moito creando un espazo de seguridade para mostrarse e ser como realmente son”.

“Si creo que é posible integrar a diversidade de forma habitual e constante na aula, e de forma moito máis doada do que se pensa. Recordo que en matemáticas sempre eran Pedro e Juan os protagonistas dos problemas, eles ían marcas mazás, azucre e tiñamos que facer diferentes cálculos.... E se foren Moha e Antía e de paso tamén mercaran un paquete de compresas?”.

“A única barreira na integración transversal nas aulas é que non hai un interese real en facelo a nivel político. Se o hai é a nivel persoas e moitas veces os ritmos, a burocracia (cada vez maior para o profesorado), o malestar da profesión (pouca valoración social, falta de motivación, o medo ás familias ..) fai que sexa máis doada seguir o rego marcado que crear de novo”.

“Creo que para mellora a información ao alumnado sobre diversidade e deconstruír prexuízos se debería facer transversal en todo o currículo escolar e tendo moi presente o que está oculto”.

ANEXO III - Orzamento.

Importe da exposición:	5046,00€
Concepto e deseño expositivo	1.200,00€
Deseño gráfico do proxecto	250,00€
Produción de pezas expositivas*	1.686,00€
Produción materiais expositivos complementarios (paneis explicativos)	90,00€
Mantemento das pezas expositivas	200,00€
Equipamento para montaxe	100,00€
Xestión reservas	650,00€
Comunicación	250,00€
Videos Tiktok	400,00€
Rexistro de marca	220,00€

*Desglose de custos por pezas
Diversidade - 750,00 €
Muro dos prexuízos - 357,00 €
Non podo vivir sen ti min - 105,00 €
Amor a feixes - 240,00 €
Perfectamente imperfectas- 86,00 €
S.O.S - 148,00 €

Algúns dos custos das pezas foron presupostados polas entidades externas encargadas da súa creación (anexado ao final deste documento), e outros serán elaborados de forma interna no proxecto, polo que se procuraron os prezos aproximados dos materiais necesarios para a súa execución e estimase o tempo de produción.

Por montaxe en cada centro:	285,00€
Persoal montaxe e recollida	150,00€
Desprazamentos	60,00€
Vinilos da peza permanente: Real Academia da Diversidade	50,00€
Materiais dun só uso	10,00€
Agasallo final	15,00€

TOTAL (SEN IVE)	915,75€
Importe da exposición / 8 montaxes (cálculo para rendibilidade).	630,75€
Por montaxe en cada centro	285,00€

Às do Social, S.Coop. Galega

José Luís Bugallal Marchesi 1ºC

15008 A Coruña

CIF: F16954752

608 63 13 76 / 677 21 46 13

as.coopgalega@gmail.com

CLIENTE

Andrea Maseda Prado

Data: 16/01/23

Orzamento

Descrición	Cantidade	Precio unitario	Custe
Obradoiros dinamización exposición 1 sesión 100 minutos Materiais Desprazamentos Outros gastos derivados da xestión	1	€ 180,00	€ 180,00
Subtotal			€ 180,00
I.V.E			0,00%
			€ 0,00
Total			€ 180,00

Válido por 3 meses

Número de Conta: ES42 2080 0011 9430 4002 9837

atalaias.gal

PRESUPUESTO

Alejandro Mosquera

Fecha: 13/01/2023

Cliente: Andrea	
Domicilio:	
Ciudad:	
N.I.F.:	

[illegible]